

KAVERIT, PERHE JA HARRASTUKSET

Laukaalaisten 5.-luokkalaisten vapaa-aika

Leena Veijanen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevät 2004

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Veijanen, L. 2004. Kaverit, perhe ja harrastukset. Laukaalaisten 5.-luokkalaisten vapaa-aika. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 60 s. + lähteet ja liitteet.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, mitä laukaalaiset 5.-luokkalaiset harrastavat vapaa-ajallaan, paljonko he käyttävät aikaansa kavereiden ja perheen parissa ja missä he tapaavat kavereitaan. Harrastamisessa keskityttiin harrastuksen aloittamiseen, jatkamiseen ja lopettamiseen liittyviin perusteluihin sekä tarkasteltiin ohjattuja ja ohjaamattomia harrastuksia. Tuloksia vertailtiin pääosin tyttöjen ja poikien, kylä- ja taajamakoulujen välillä sekä myös perhetyyppien välillä. Kyselylomaketutkimukseen osallistui 92 laukaalaista 5.-luokkalaista. Tutkimus suoritettiin joulukuussa 2003. Tutkimustuloksia analysoitiin SPSS for Windows 11 -ohjelman avulla.

Tutkimus osoitti, että lapset viettävät iltapäivisin koulun jälkeen aikaansa eniten kavereiden tapaamiseen ja sen jälkeen perheen kanssa. Yleisin kavereiden tapaamispaikka oli oma koti. Lapset olivat arkipäivisin yksin ilman aikuisen valvontaa keskimäärin kaksi tuntia, mikä on Pulkkisen (2002a) mukaan melkein riskirajoilla ongelmakäyttäytymisen mahdollisena aiheuttajana. Erilaiset kerhot, urheilun joukkuelajit ja musiikin harrastaminen olivat ohjatuista harrastuksista suosituimpia. Ohjattuja harrastuksia järjestivät eniten urheiluseurat. Tutkittavilla oli keskimäärin yksi ohjattu harrastus, mutta noin kolmanneksella ohjattuja harrastuksia ei ollut ollenkaan. 5.-luokkalainen lähti keskimäärin kaksi kertaa viikossa harrastuksiin, jotka kestivät keskimäärin 2,5 tuntia viikossa. Valtaosa lapsista oli tyytyväisiä harrastustensa määrään. Ohjaamattomista harrastuksista kärjessä olivat urheilun yksilölajit, lukeminen ja tietokoneen kanssa puuhastelu. Harrastus aloitettiin yleisimmin omasta halusta. Harrastuksen jatkamiseen vaikutti eniten se, että harrastaminen on kivaa. Tyttöjen suosituin toiveharrastus oli ratsastaminen, toisena oli tanssi. Poikien toiveharrastuksen ykköstilan jakoivat jääkiekko ja motocross, seuraavana olivat kamppailulajit. Suurin syy toiveharrastuksen kariutumiseen oli harrastamisen kalleus, toisena ajan puute. Perheen kanssa lapset halusivat pelata erilaisia pelejä, matkustella, lomailla ja ulkoilla.

Asiasanat: Vapaa-aika, harrastaminen, perhe, keskilapsuus ja vertaisryhmät

SISÄLTÖ

1	LAPSEN ARKIPÄIVÄN KIIREET.....	6
2	VIIDESLUOKKALAISEN MAAILMA	
2.1	Keskilapsuus.....	8
2.1.1	Fyysinen, älyllinen ja sosiaalinen kehitys.....	8
2.1.2	Moraalis-eettinen kehitys.....	10
2.2	Tyttöjen ja poikien vertaisryhmät	11
2.3	Suhteet aikuisiin	
2.3.1	Omat vanhemmat lapsen elämässä.....	13
2.3.2	Perheen ulkopuoliset aikuiset lapsen elämässä.....	14
3	PERHEEN YHTEINEN AIKA	
3.1	Nykyperheen monet muodot.....	15
3.2	Vanhempien työssäkäynti ja perheen aika.....	16
3.3	Yhteinen ruokailu.....	17
4	VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET	
4.1	Vapaa-ajan ja harrastuksen määritelmät.....	18
4.2	Harrastusten merkitys.....	19
4.3	Vapaa-ajan toiminnan luokittelua	
4.3.1	Rakentava, järjestetty toiminta.....	19
4.3.2	Järjestämätön toiminta.....	20
4.3.3	Aktiiviset ja passiiviset harrastukset.....	21
4.4	Tyttöjen ja poikien harrastukset.....	22
4.5	Harrastaminen kaupungissa ja maaseudulla.....	22
4.6	Perhetyypin, taloudellisen tilanteen ja koulutuksen vaikutus harrastamiseen..	22
4.7	Harrastuksen aloittaminen.....	23
4.8	Harrastuksen jatkaminen.....	25
4.9	Harrastuksen lopettaminen.....	25
5	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA ONGELMAT.....	27

6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	28
6.1	Tutkimusjoukko.....	28
6.2	Mittarin laadinta ja esitestaus.....	30
6.3	Muuttujat.....	32
6.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	35
6.4.1	Validiteetti.....	35
6.4.2	Reliabiliteetti.....	35
6.5	Aineiston analysointi.....	37
7	TUTKIMUSTULOKSET	
7.1	Lapsen ajankäyttö arkipäivisin.....	38
7.2	Kavereiden tapaamispaikat.....	39
7.3	Yksin kotona arkipäivisin.....	40
7.4	Ohjatut harrastukset	
7.4.1	Harrastetut lajit.....	41
7.4.2	Ohjattujen harrastusten järjestäjät.....	42
7.4.3	Harrastusmäärät, -tunnit ja -startit.....	43
7.5	Ohjaamattomat harrastukset.....	45
7.6	Lasten valintoja harrastuksen aloittamisesta sen lopettamiseen	
7.6.1	Lapsi aloittaa harrastuksen.....	47
7.6.2	Lapsi jatkaa harrastusta.....	48
7.6.3	Lapsi lopettaa harrastuksen.....	49
7.7	Toiveharrastukset	
7.7.1	Tyttöjen ja poikien toiveharrastukset ja niiden kariutuminen.....	49
7.7.2	Lasten toiveita perheen kanssa vietetystä ajasta.....	50
7.8	Harrastamiseen painostaminen.....	52
7.9	Nukkuminen viikolla ja viikonloppuisin.....	52
8	POHDINTA	
8.1	Tutkimuksen päätulosten tarkastelua.....	54
8.2	Yksin, kavereiden ja perheen kanssa.....	55
8.3	Lukeminen, televisio ja videot.....	56
8.4	Tyttöjen ja poikien eroja.....	57
8.5	Tutkimuksen merkitys.....	59

8.6 Tutkimuksen kriittinen arviointi ja jatkotutkimusaiheita.....	60
9 LÄHTEET.....	61
10 LIITTEET	
Liite 1: Lupakysely vanhemmilta.....	65
Liite 2: Kyselylomake.....	66
Liite 3: Harrastuslista.....	69
Liite 4: Mitä haluaisi tehdä perheen kanssa.....	70

1 LAPSEN ARKIPÄIVÄN KIIREET

Sain alkusysäyksen tutkimukseeni viedessäni lapsiani melkein joka ilta erilaisiin harrastuksiin. Aloin miettiä, harrastavatko kaikki lapset yhtä paljon, vai onko meidän perheemme poikkeus. Heräsi myös kysymys, onko harrastamisesta lapselle mitään hyötyä ja jos on niin mitä. Viime aikoina mm. Sinkkonen (1992, 66) on herättänyt keskustelua siitä, onko lapsella aikaa olla lapsi. Hän kysyy, onko nykymaailmassa tilaa kiireettömyydelle, leikille ja mielikuvitukselle. Jääkö lapselle aikaa rauhassa kasvaa lapseksi – nuoreksi – aikuiseksi? Pulkkinen (2002a, 24) on nostanut myös esille lasten yksinolon iltapäivisin ja siitä aiheutuvan ongelmakäyttäytymisen lisääntymisen.

Tutkimuksen taustaosassa tutustutaan 5.-luokkalaisten maailmaan Pulkkinen (2002b) Suomeen tuoman käsitteen ”keskilapsuus” kautta. Tähän ikäkauteen kuuluu mm. se, että kaverit, perhe ja harrastukset ovat hyvin keskeisessä osassa. Pulkkinen uskoo perheen yhteisen ajan vähentyneen, esimerkiksi perheen yhteiset ruokailuhetket kuuluvat yhä harvempien lasten jokapäiväiseen elämään. Kiinnostavaa on myös se, mikä on taustatekijöiden vaikutus sekä kavereihin ja perheen kanssa vietettyyn aikaan että harrastuksiin. Ovatko esimerkiksi tyttöjen ja poikien harrastukset samanlaisia, vai onko molemmilla ”omat juttunsa”? Harrastusten lisäksi halusin saada selville, miksi harrastus aloitetaan, mikä saa aikaan harrastuksen jatkamisen ja miksi harrastus lopetetaan. Kiinnostavaa on myöskin se, mitä ovat tyttöjen ja poikien toiveharrastukset, ne joita haluttaisiin harrastaa, jos vain olisi aikaa ja rahaa. Myös lasten nukkumista selvitetään tässä tutkimuksessa. Kokonaisuudessaan tutkimus siis keskittyy lasten arkipäivän vapaa-ajan käyttöön koulun jälkeen. Vapaa-aika voidaan määritellä esimerkiksi seuraavasti: vapaa-aika on aikaa, joka jää perustarpeiden tyydyttämiseen kuluvan ajan ja yhteiskunnan säätelemän tai itse määritellyn työajan yli; koulunkäynti voidaan laskea koululaisen työksi (Saarinen, Ruoppila & Korpikangas 1989, 181).

Ajanviettoon liittyviä tutkimuksia on tehty aiemminkin esimerkiksi Helsinginseudulla, jossa Keskinen tutki helsinkiläisiä 10–18-vuotiaita koululaisia. (Keskinen 2001). Koko Suomen kattavan tutkimuksen vanhempien näkökulmasta lasten harrastamiseen on tehnyt Paajanen vuoden 2001 perhebarometrissa (Paajanen 2001).

Tähän mukaan otin vain tutkimustiedot, jotka koskivat 12-vuotiaita. Myös Keski-Suomen alueella on tehty lasten ja nuorten ajankäyttöön ja harrastuksiin liittyviä pro gradu -tutkielmia, esimerkiksi Jämsänkoskella ja Äänekoskella (mm. Hintikka & Peltola 2003).

Halusin tutkimukseen mukaan myös yhden lapsistani, joten valitsin 5. luokan. Kunnaksi valitsin oman asuinkuntani Laukaan nähdäkseni, ovatko vapaa-ajan ilmiöt täällä samanlaisia kuin esimerkiksi Etelä-Suomessa, jossa Kesken tutkimus toteutettiin. Tutkimus tehtiin viidessä eri Laukaan alueen kouluissa strukturoidulla kyselylomakkeella (N = 92). Tutkimus antoi valaisevaa tietoa lasten vapaa-ajan käytöstä Keski-Suomen alueella.

Äitinä ja tulevana opettajana halusin saada konkreettista tietoa, muidenkin kuin omien, lasten vapaa-ajan käytöstä ja arkipäivän elämästä. Ehkä äitinä mietityttää eniten lasten yksinäiset iltapäivät. Opettajan näkökannalta on tärkeää ymmärtää harrastukset myös merkittävänä oppimisympäristönä. Harrastuksissa lapset voivat saada oppimiskokemuksia, jotka tukevat koulunkäyntiä. Liika harrastaminen voi puolestaan väsyttää lasta tai suunnata lapsen mielenkiinnon pois koulutyöstä.

2 VIIDESLUOKKALAISEN MAAILMA

2.1 Keskilapsuus

Keskilapsuus määritellään Borlandin, Laybournin, Hillin ja Brownin (1998, 19) mukaan ala-asteikäisten kehitysvaiheeksi (8–12 v.) Viidesluokkalainen lapsi elää keskilapsuuden loppuvaihetta. Keskilapsuus on käsitetty psykoseksuaalisen kehityksen kannalta latenssiajaksi ja muut tärkeät kehitysprosessit ovat jääneet sen varjoon. (Pulkkinen 2002b, 105.) Keskilapsuus sisältää fyysisten ja älyllisten taitojen hankkimiseen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen edistämiseen liittyviä kehitystehtäviä (Pulkkinen 1996, 29). Keskilapsuudessa lapsi omaksuu myös työnteon perusasteet, joista esimerkiksi käsillä tekeminen tuo iloa lapsen elämään ja on myös vapaa-ajan viettoa ja ihmisyyden korostusta. Keskilapsuutta pidetään keskeisenä ajanjaksona myös vapaa-ajan käyttötapojen muodostumisessa (McHale, Crouter & Tucker 2000, 1764). Kun lapsi omaksuu taitoja, hän omaksuu samalla vapaa-ajan viettotapoja sekä juurtuu kulttuuriin että saa omanarvontuntoa. Parhaimmassa tapauksessa lapsi saa ahkeruuden ja motivoitumisen tunteita käsillä tekemisestä. (Pulkkinen 2002b, 117–118.) Keskilapsuutta voidaan kutsua sekä kehdoksi leikki- iän ja murrosiän myrskyjen välissä että vanhempien viimeiseksi mahdollisuudeksi vaikuttaa lapsensa elämään ennen alkavan murrosiän vanhemmista irtautumista (Borland ym. 1998, 19, 91).

2.1.1 Fyysinen, älyllinen ja sosiaalinen kehitys

Näkyvin kehityspiirre keskilapsuudessa on fyysinen kasvu, johon liittyvät mm. kehon hallinta ja liikuntataitojen kehittyminen. Fyysinen kehitys on terveyden perusta sekä keskeinen osa itsetunnon kehittymistä. (Pulkkinen 2002b, 106.) Fyysisestä kehityksestä puhuttaessa Pulkkinen pitääkin urheiluseurojen liikuntaharrastusta liian kilpailukeskeisenä. Lapsen pitää valita oma laji, joka vie usein paljon lapsen ja aikuisten aikaa viikossa. Pulkkinen kritisoi myös liikuntaa huonommuudentunnon luojana. Liikunnanhan tulisi olla kaikille lapsille keskeistä toimintaa. (Pulkkinen 2002b, 107.) Myös terveystottumuksen muodostuvat keskilapsuuden aikana. Ruokailu, liikunta ja unen määrä tulisi olla oikeassa suhteessa toisiinsa. (Pulkkinen 2002b, 107.)

Piagetin teoriassa lapsen ajattelu on konkreettista vielä 7–12 -vuotiaana, jonka jälkeen se kehittyy abstraktimmaksi (Piaget 1988, 23). 5.-luokkalainen alkaa olla jo ajattelun formaalisella tasolla, mikä mahdollistaa abstraktisen ajattelun.

Yksi keskilapsuuden alueista, jossa tapahtuu suurta kehitystä, on tunne-elämä ja sosiaalinen kehitys. Kiinnostus toista sukupuolta kohtaan alkaa herätä keskilapsuudessa, erityisesti tyttöillä. (Pulkinen 2002b, 111–112.) Ikätovereilla ja ystävyys-suhteilla on suuri merkitys keskilapsuudessa. Muihin kuulumisen tunne vahvistaa perusturvallisuutta ja lapsi oppii työskentelemään ryhmässä sääntöjen mukaan. Harrastuksista esimerkiksi partio toiminta tarjoaa mahdollisuuksia ryhmätoimintaan. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa lapsi oppii ymmärtämään ja hallitsemaan omia tunteitaan sekä myös ymmärtämään toisten tunteita. (Pulkinen 2002b, 112–113.) Lapselle pitäisi antaa myös mahdollisuus olla yksin oman sisäisen maailman lujittamiseksi, mutta vanhempien olisi hyvä olla kuitenkin lähettyvillä. Tytöt ja pojat saattavat olla hyvinkin omissa ryhmissään tämän ikäisenä, siksi esimerkiksi koululiikunnassa on hyvä kun he ovat erillään. (Pulkinen 2002b, 113–114.) Se, että väkivallasta on tehty hauska asia, ei voi olla Pulkkisen mukaan vaikuttamatta lapsen tunne-elämän kehittymiseen. Myös pitkät yksin vietetyt ilta-aiävät voivat aiheuttaa tunne-elämän ongelmia, esimerkiksi masentuneisuutta.

Yhtenä keskeisenä osana tunne-elämää ja sosiaalista kehitystä on itsetunto. Hyvän itsetunnon perusta luodaan jo varhaislapsuudessa. Lapsi kokee olevansa rakastettu ja arvostettu ilman suorituksia. Vahva itsetunto auttaa selviämään monista myöhemmin tulevista vastoinkäymisistä. Harrastuksissa voi tulla joskus epäonnistumisia, jotka koettelevat lapsen itsetuntoa. Joskus päädytään jopa kriiseihin, joista selviytymiseen tarvitaan aikuisen apua ja tervettä itsetuntoa. (Sinkkonen 1992, 67.) Pulkkisen mukaan onnistumisen kokemukset harrastuksissa ovat erittäin tärkeitä lapsen itsetunnon vahvistajia (Pulkinen, 2002b, 251). Myös Aho (1996) pitää harrastuksia, erityisesti vanhempien ja lasten yhteisiä, hyvänä lähtökohtana lapsen itsetunnon vahvistamiselle. Hänen mukaansa liikuntaa harrastavilla lapsilla (varsinkin pojilla) on muita positiivisempi itsetunto, mikä johtuu siitä, että heillä on vahvempi sosiaalinen ja fyysinen minäkuva. Kokemukset omasta kehosta ovat tärkeitä minäkäsityksen ja itsetunnon muodostumiselle. Joskus jopa pojilla omaa fyysinen paremmuus saa aikaan

niin vahvan itsetunnon, että se voi johtaa välinpitämättömyyteen muita ihmisiä kohtaan. (Aho 1996, 39–41.)

2.1.2 Moraalis-eettinen kehitys

Keskilapsuus on myös erittäin tärkeä lapsen moraalikäsitteiden muodostumisvaihe. Moraalisten rajoitusten ja moraalisen suhteellisuustajun kautta lapsi oppii ymmärtämään, että jokaisella on oma sosiaalinen näkökulmansa. Keskilapsuudessa lapsi voi toimia roolinotossa jo vastavuoroisesti, hän voi siirtyä vuorovaikutuksen ulkopuolelle ja katsoa tilannetta kolmannen henkilön silmin. (Pulkkinen 2002b, 114.) Lasta tulee ohjata roolinottoon eli asioiden näkemiseen esimerkiksi toverin kannalta. Lapset, jotka ovat todella vähän tekemisissä aikuisten kanssa eivät saa riittävästi ohjausta roolinottoon. Aikuisten antamat esimerkit ja keskustelut vanhempien tai esimerkiksi harrastusten ohjaajan kanssa periaatteellisista kysymyksistä, luovat perustan lapsen moraalille kehitykselle. (Pulkkinen 2002b, 114–115.) Pulkkinen referoi kansanvälisiä tutkimuksia, joiden mukaan keskilapsuudessa lapset yleensä alkavat noudattaa vanhempiensa asettamia sääntöjä. Tyttöillä tottelevaisuus on usein sisäistyneempää kuin pojilla. Omantunnon kehittyminen siirtää lapsia asteittain ulkoisesta säätelystä sisäiseen sääteltyyn. Omantunnon kehitykseen kuuluu niin kielteisiä kuin myönteisiäkin puolia, joista kielteisiä puolia ovat esim. ahdistuneisuus, syyllisyys, katumus ja itsekriittisyys. Tärkeitä myönteisiä tekijöitä ovat altruismi, empatia ja muista huolehtiminen. Terve omatunto antaa lapselle mahdollisuuden tulla yhteiskuntakelpoiseksi normien noudattajaksi. (Pulkkinen 2002b, 116.)

Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (1998) esittelevät Kohlbergin moraalikehitysteoriaa. Kohlberg esitti tutkittaville moraalidilemmeja, joissa vastakkain olivat esimerkiksi vanhempien kunnioittaminen ja oikeus itse ansaittuihin rahoihin. Kohlberg oli kiinnostunut perusteluista, joita vastaajat antoivat valinnalleen. Helkaman ym. mukaan Kohlberg erottaa teoriassaan moraalikäsitteessä rakenteen ja sisällön. Rakenne ilmenee siinä, miten vastaaja tarkastelee ongelmaa. Moraaliarvostelmien vaiheita on yhteensä viisi, ja ne esiintyvät teorian mukaan kaikkialla maailmassa peräkkäisessä järjestyksessä. Vaihe viisi on korkeimman moraalitason taso, jota ei esiinny edes kaikilla aikuisilla. 10-vuotiaiden

moraaliarvostelmat edustavat pääasiassa vaiheita yksi ja kaksi, myös vaihetta kolme esiintyy jonkin verran. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 102–104.)

2.2 Tyttöjen ja poikien vertaisryhmät

Vertaisryhmistä puhuttaessa tarkoitetaan kaikkia lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita, paitsi sisarus- tai muita sukulaisuussuhteita. Kavereiden vaikutus lasten kehitykseen on erilaista kuin vanhempien vaikutus. Vanhemmat ovat pysyviä ja vaikutus on laaja-alaista. Vertaisryhmät vaihtuvat, ja eri ryhmillä on erilaisia tehtäviä. Kouluiässä vertaisryhmäsuhteet laajenevat ja muuttuvat; lapset saavat uusia kavereita kodin ulkopuolisista harrastuksista. Kaverisuhteissa opitaan yhteistyötä, saadaan palautetta omista taidoista ja opitaan arvioimaan itseä erilaisissa tilanteissa. Kavereilta saa myös hyviä vertailukohtia oman pystyvyyden arviointiin. (Bandura 1997, 65; Saarinen ym. 1989, 184.)

Kavereiden merkitys kasvaa lapsen kasvaessa. Kokemukset omasta arvosta ja merkityksestä ja myös vuorovaikutus ikätovereiden ja aikuisten kanssa rakentavat lapsen itsetuntoa. (Jarasto & Sinervo 1999, 19–20.) Taipaleen mukaan toverisuhteet antavat lapsen kehitykseen virikkeitä, joita aikuissuhteet eivät koskaan voi korvata. Lasten yhteisö voi olla myös julma; lapsi voi kokea hylätyksi mutta myös hyväksytyksi tulemistä. Lapset hankkivat kaverisuhteiden kautta myös näkemyksiä erilaisista perhekulttuureista. Lastenyhteisö emotionaalisen tuen antajana voi olla lapselle tärkeämpää kuin aikuisten tuki. (Taipale 1998, 81–82.)

Vanhemmat voivat vaikuttaa lastensa kavereiden valintaan, esimerkiksi suosittelemalla lapsilleen tietynlaisia harrastuksia. Harrastukset ja niiden mukana syntyneet toverisuhteet suojaavat lapsia vaikutteilta, jotka saattavat johtaa epäsosiaaliseen toimintaan tai päihteiden käyttöön. Epäsosiaalinen lapsi saattaa mennä tavallista lasta helpommin epäsosiaalisten lasten seuraan. Tavalliseen lapseen epäsosiaalisella seuralla ei välttämättä ole vaikutusta. (Pulkkinen 1996, 41; Pulkkinen 2002a, 24.) Jos lapset viettävät iltapäivänsä ilman vanhempia, se saattaa lisätä riskiä mennä mukaan epäsosiaaliseen seuraan. Tutkimusten mukaan yli kymmenen tunnin oleskelu viikossa ilman aikuisten valvontaa lisää ongelmakäyttäytymistä (Pulkkinen 2002a, 24.) ”Kun nuorten käyttäytymistä valvotaan, ongelmakäyttäytymistä on

vähemmän tytöillä kuin pojilla, mutta jos valvontaa ei ole, tyttöjen käyttäytyminen on pahempaa kuin poikien” (Pulkkinen 2002a, 25). Pulkkinen mukaan nuoret, joilla on vahvat siteet vanhempiinsa, ovat vähemmän alttiita tovereiden paineelle kuin ne, joiden siteet vanhempiin ovat heikompia. (Pulkkinen 2002b, 233.) Yleensä toveriryhmien vaikutukset koetaan positiivisiksi. Nuoruusiässä vanhemmat pitävät toverivaikutuksia usein negatiivisina, koska ryhmän merkitys kasvaa ja vanhempien vaikutus vähenee. (Saarinen ym. 1989, 186.)

Tytöillä on pienempiä ystäväryhmiä tai bestiksiä, kun taas pojat viihtyvät suuremmissa ryhmissä. Tyttöjen ystävyyttä leimaavat tunnetason ilmaisut, kun taas poikien ryhmissä ystävyyskokemuksia saadaan toimimalla ja esimerkiksi pelaamalla yhdessä. Ystävyysuhteiden kariutumisia ratkotaan poikien keskuudessa usein tappeluina, mutta tyttöjen välejä selvitellään enemmän henkisellä tasolla. (Borland ym. 1998, 100.) Borlandin ym. (1998, 101–102) tutkimuksen mukaan kavereiden puoleen käännytään vaikeuksissa heti perheenjäsenten jälkeen. Lapselle on etua toverista, jolle voi uskoutua ja joka ymmärtää vanhempia paremmin miltä tietyssä tilanteessa tuntuu. Ikätoverit ovat samalla aaltopituudella ja ymmärtävät esimerkiksi lapsen toiveita. Aina ei tarvitse yrittää auttaa, kuunteleminen on tärkeintä. Tutkimuksessa tuli myös julki kirjoittamattomia sääntöjä, esimerkiksi se, että tytöt pitävät bestis-suhdettaan melkein päi avioliiton kaltaisena, pyhänä ja loukkaamattomana. Lapset eivät ymmärrä aikuista, joka käskää bestiksen kanssa välien rikkoutumisen jälkeen etsimään uuden ystävän; miten voi löytää uuden kun kaikilla on jo parit. (Borland ym. 1998, 102.) Tyttöjen kaverisuhteissa näkyy poikia enemmän luottamuksellinen jakaminen ja vastavuoroisen tuen saaminen muilta. Intensiiviseen vuorovaikutussuhteeseen lähteminen edellyttää tytöiltä taitoja, joita on luotu jo varhaislapsuudessa. (Rönkä & Poikkeus 2001, 9–10.)

Pojalle on tärkeää tuntea kuuluvansa sosiaaliseen yhteisöön, jossa heidät hyväksytään ja otetaan huomioon sekä saadaan palautetta vertailun kautta (Hoikkala 1996, 365). Poikien ryhmissä toimintaa voidaan luonnehtia toiminnalliseksi, keskinäiseksi kilpailuksi, vertailuksi, kisailuksi ja voimien koetteluksi. (Hoikkala 1996, Jokinen 2000.) Pojat ylläpitävät kaverisuhteitaan toiminnan ja harrastusten kautta sekä kokevat viihtyvänsä kaveriporukoissa, joissa saavat arvostusta suorituksistaan. Pojat kaipaavat toimintaa ryhmässä, jota he voivat hyvin toteuttaa esimerkiksi joukkuepeleissä.

Välimaa toteaa, että pojat valitsevat kavereikseen sellaisia, jotka arvostavat heidän suorituksiaan saadakseen omalle minälleen vahvistusta (Välimaa 2000, 116). Pollack on tutkinut poikien ystävyys-suhteita ja hän toteaa, että pojat kilpailevat kaikkialla. Poikien kilpailuhenki ei aina ole halua voittaa toinen vaan yhteiseen haasteeseen vastaamista. He kilpailevat enemmän keskenään kuin toisiaan vastaan. He haluavat saada muiden arvostusta ja kunnostautua harrastuksissa ja tehtävissä, joissa on muitakin poikia. Pojilla, jotka ovat saaneet päteä poikien seurassa on aikuisina hyvä itsetunto. (Pollack 1999, 214.)

2.3 Suhteet aikuisiin

2.3.1 Omat vanhemmat lapsen elämässä

Vanhempien merkitys keskilapsuutta elävän lapsen maailmassa on hyvin keskeinen. Vaikka toveripiirillä on myös suuri merkitys, se ei voi korvata suhteita vanhempiin normien ja arvojen antajina. Huonona ryhmän toiminnan esimerkkinä Pulkkinen (2002b, 233) mainitsee mm. koulukiusaaminen. Vanhempien ohjaus sekä palkkiot ja rangaistukset vaikuttavat suuresti lapsen sosialisointiprosessiin. Vanhemmat eivät kuitenkaan aina voi olla ohjaamassa lasten käyttäytymistä. Kehittyvä lapsi oppii sisäisten normien ja itsevahvistamisen avulla pyrkimään omiin tavoitteisiinsa. (Bandura 1997, 50.) Lapset havainnoivat vanhempiensa lisäksi myös sisarusiaan, ikätovereitaan ja muita aikuisia omaksuen näiltä erilaisia normeja ja käyttäytymismuotoja (Bandura 1997, 71–72). Lapsi oppii toisten ihmisten antamaa mallia havainnoimalla. Malliksi lapsi valitsee tärkeänä pitämänsä ihmisen; näin lapsi omaksuu monia käyttäytymispiirteitä usein omilta vanhemmiltaan. (Lummelahti 1995, 55.) Rönkön ja Poikkeuksen tutkimuksessa selvisi, että mitä enemmän tytöt saivat vanhemmiltaan lämpöä ja hyväksyntää ja kokivat kumppanuutta sekä isää että äitiä kohtaa, sitä myönteisemmiksi he kokivat ikätoverisuhteensa. Vanhemmuuden laadulla oli myös vaikutusta tyttöjen kykyyn solmia tyydyttäviä sosiaalisia suhteita. (Rönkä & Poikkeus 2001, 9.)

Murrosiän kynnyksellä lapsi arvostaa aikuista keskustelukumppanina, virikkeiden antajana sekä ystävänä. Lapsi tarvitsee aikuisia pohtimaan asioita, olemaan ja tekemään yhdessä. Myös kodin ulkopuolisilla aikuisilla on suuri merkitys. (Jarasto &

Sinervo 1999, 21–22). Pulkkisen (2002b, 149–150) tutkimuksen mukaan lapset toivoisivat vanhemmiltaan tavanomaista yhdessä oloa. Vanhemmat ja lapset tekisivät omia töitään, mutta jos tulisi asiaa, vanhempi kuuntelisi. Kiireettömyys ja läsnäolo luovat perustunnelman, joka rentouttaa lasta. Vanhempi antaa läsnäolollaan lapselle turvallisuuden tunnetta, kuuntelee lasta, jakaa iloja ja pettymyksiä ja osoittaa hyväksyvän läsnäolonsa lapsensa kaikkine ominaisuuksineen. Borlandin ym. (1998, 93–94) tutkimuksessa kysyttäessä, mihin he eivät olleet tyytyväisiä he vastasivat, että vanhemmilla ei ole tarpeeksi aikaa heille. Tähän syitä olivat esimerkiksi kiireinen työelämä ja se, että vanhemmilla on liian paljon muuta tekemistä. Lasten toiveena oli se, että vanhemmat olisivat paikalla ja viettäisivät aikaa heidän kanssaan heidän toiveitaan kuunnellen. Lapset pitivät vanhempia apuvoimana, jos asiat menivät huonosti. Vanhemmat voivat tukea lapsiaan silloin lohduttamalla tai korjailemalla toverisuhteita. Lapset suhtautuivat vanhempiinsa kunnioituksella, mutta eivät pitäneet petetyistä lupauksista. Vanhemmat myös tukevat ja kasvattavat lastensa itseluottamusta ja -tuntoa. (Borland ym. 1998, 91–92.) Keskilapsuudessa elävän lapsen tarpeet liittyvät usein kotiin ja perheeseen, mutta myös ystäviin ja harrastuksiin (Borland ym. 1998, 36–37).

2.3.2 Perheen ulkopuoliset aikuiset lapsen elämässä

Kiven mukaan lapsen ja aikuisten välille syntyy ohjaamistilanteita, joissa on sosiaalinen vuorovaikutus. Aikuinen toimii välittäjänä lapsen ja ympäristön tapahtumien välillä. Ohjaaja täsmentää ja järjestää oikeaan järjestykseen ympäristön ärsykkeet ja antaa lapselle oppimiselämyksen. (Kivi 1997, 68.) McHalen ym. mukaan vanhempien tai muiden aikuisten kanssa vietetty vapaa-aika edistää lasten sopeutumista, kun taas yksin tai kavereiden kanssa valvomattomasti vietetty aika saattaa aiheuttaa sopeutumisongelmia (McHale ym. 2001, 1775). Sinkkonen puolestaan painottaa, että viimeiset vuodet ennen puberteettia ovat seksuaalisen identiteetin lujittumisen kannalta lapselle tärkeitä, erityisesti saman sukupuolen aikuiset ovat tarpeellisia (Sinkkonen 1992, 63–64).

Suomessa valmentaja-sanaa käytetään yleensä vain urheiluharrastuksen piirissä. Englannin kielessä sanaa *coach* käytetään melkeinpä kaikista harrastustoimintojen ohjaajasta. Jokin pitkäaikaisista kasvatus- ja ohjaussuhteista voi muodostua lapselle merkittäväksi, jolloin puhutaan mentorista. Englannin kielessä sana *mentor* tarkoittaa

ihmistä, joka esikuvallaan ja oppilasta kohtaan osoittamallaan kiinnostuksella on tehnyt häneen erittäin syvällisen vaikutuksen. Oppilaista tulee ikään kuin mentorin henkisiä lapsia. Pulkkinen mielestä ero valmentajan ja mentorin välillä tulisi kuitenkin säilyttää. (Pulkkinen 2002b, 233–235 .)

3 PERHEEN YHTEINEN AIKA

3.1 Nykyperheen monet muodot

Tilastokeskus (1997) määrittelee perheen seuraavasti: ”Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot, joilla ei ole lapsia” (Tilastokeskus 1997, 19). Perinteisesti perhe määritellään ryhmäksi, jonka jäsenet liittyvät toisiinsa avo/avioliiton tai syntymän kautta. Perheen erottavat muista sosiaalisista ryhmistä jäsenten väliset juridiset ja sosiaaliset siteet ja erilaiset roolit, esim. puoliso, vanhemmat, lapset ja sisarukset. Perhe on ennen kaikkea psykologinen ja sosiaalinen yksikkö. (Taskinen 1994, 3.) Perhe muodostaa kotitalouden; Suomessa kolmannes kotitalouksista on yksin asuvien muodostamia (Taipale 1999, 90). Suomalaisessa perheessä oli vuonna 1998 keskimäärin kolme lasta (Kartovaara & Sauli 2000, 38).

Perheet voidaan jakaa Huttusen (2001) määritelmän mukaan joko *kaksi-* tai *yksivanhempaiseksi*. Kahden vanhemman perhe on vallitseva kasvuympäristö suomalaiselle lapselle. (Huttunen 2001, 52.) Toisaalta perheet voidaan jakaa kolmenlaisiin eri perhetyyppeihin. *Ydinperheen* muodostavat yksi tai kaksi huoltajaa lapsineen. Ydinperheeksi lasketaan myös perheet, joissa on adoptiolapsi. Ydinperhe muodostuu heteroseksuaalisesta parisuhteesta sekä vanhempien ja lasten keskinäisistä suhteista (Alanen 2001, 108). Vuonna 1998 lapsista asui avo/avioparin perheessä 84 ja yksinhuoltajan perheessä 16 prosenttia. *Suurperheen* muodostavat esim. isoäiti, lapsi ja lapsenlapsi. Aikaisemmin Suomessakin oli paljon suurperheitä, jolloin samassa talossa saattoi asua myös lapsen vanhempien sisaruksia. Tällaisia perheitä voidaan kutsua myös laajennetuiksi suurperheiksi. *Uusperheeksi* kutsutaan perhettä, jossa perheen toinen tai molemmat vanhemmista tuovat lapsen edellisestä liitostaan

uuteen perheeseen. Perheen lapsi saa uuden sosiaalisen vanhemman ja sisaruspuolen. (Kartovaara & Sauli 2000, 29–31; Taskinen 1994, 3–5.)

3.2 Vanhempien työssäkäynti ja perheen aika

Tilastokeskuksen tietojen mukaan v. 1998 alle 18-vuotiaiden lasten äideistä noin seitsemän ja isistä noin yhdeksän kymmenestä kävi töissä (Kartovaara & Sauli 2000, 119). Kaksi kolmasosaa töissä käyvistä äideistä ja isistä teki normaalia (noin klo 8–16) kokopäivätyötä. Joka kolmannen lapsen äiti ja useamman kuin joka toisen isä teki työtä epätyypillisinä (iltaisin, öisin tai viikonloppuisin) aikoina. Joka viidennen lapsen molemmat vanhemmat tekivät ansiotyötä muina kuin ns. normaali työaikoina. (Kartovaara & Sauli 2000, 127, 131.) Suomessa on tyypillistä, että äidit käyvät kokopäivätöissä. Kaikissa Pohjoismaissa lapsiperheitä, joissa isä on kokopäivätyössä ja äiti kotona, on vain 15 prosenttia (Taipale 1998, 103–104.)

Perheen sosiaalinen pääoma muodostuu lapsen ja vanhempien välisestä suhteesta. Suurimmaksi rajoittajaksi yhteiselle ajalle on nähty työn vaativuus ja työhön sitoutuminen. Pulkkinen (2002b, 149) tutkimuksen mukaan noin puolet naisista ja miehistä tunsivat työn haittaavan perhe-elämää, mutta vain alle kymmenesosa sanoi perhe-elämän haittaavan työtä ainakin joskus. Tästä voi päätellä, miten perhe-elämä jää työn vaatimusten alle. Myös vuoden 1998 perhebarometrissa lähes 40 prosenttia vanhemmista sanoi kokeneensa, että työ vie liikaa aikaa perheeltä (Reuna 1998). Pulkkinen mukaan työn ja perheen yhdistäminen on yhtenä syynä lasten iltapäiviin ilman vanhempia. Vanhemmat ovat uupuneita töistä ja he eivät aina jaksaa ottaa huomioon lapsen mielipiteitä ja tarpeita, eivätkä olla kiinnostuneita lastensa tekemisistä ja harrastuksista. (Pulkinen 2002b, 149.)

Perheen yhdessä viettämä aika on tärkeää sekä lapsille että vanhemmille. Yhteistä aikaa on valitettavasti rajoitetusti. Jos vanhemmat eivät koe lapsen kanssa olemista tärkeäksi ja tyydytystä tuottavaksi, lapsi häviää kilpailun heidän ajastaan työtä ja vapaa-aikaa vastaan. Television ja videoiden katselu on yleisin perheiden yhdessäolon muoto. Perheellä tulisi olla kuitenkin aikaa muuhunkin yhdessäoloon, harrastuksiin, pelaamiseen ja oleilemiseen. (Jarasto & Sinervo 1998, 97.) Reilu kolme viidesosaa vuoden 2001 perhebarometrin vastaajista koki, että aikaa on riittävästi perheen kanssa

yhdessä oloon. Vastaajista lähes kolmannes oli kuitenkin sitä mieltä, että aikaa oli liian vähän. Jos vanhemmilla olisi enemmän aikaa yhdessäoloon, he käyttäisivät sen ulkoiluun, urheiluun ja retkeilyyn lapsen kanssa, lapsen kanssa lukemiseen sekä pelien pelaamiseen. (Paajanen 2001, 54, 61.)

3.3 Yhteinen ruokailu

Yhteistä ruokailuhetkeä nykyajan kiireisessä perheessä ei vietetä niin usein kuin aikaisemmin. Paajasen mukaan kahdessa kolmesta perheestä syödään arki-iltoina yhdessä 4–5 kertaa viikossa ja joka kymmenennessä perheessä tuskin koskaan. Niissä perheissä, joissa lapsi ei ollut iltapäivisin yksin kotona lainkaan, syötiin muita perheitä useammin yhdessä arki-iltais. (Paajanen 2001, 56–57.) Pulkkinen mukaan heikon perushoivan perheissä jopa neljä kymmenestä kouluikäisestä saa kotona liian vähän ravintoa. Pulkkinen korostaa erityisesti yhteisen iltaruokan merkitystä perheessä. Aterian valmistuksen yhteydessä voi antaa lapsillekin vastuutehtäviä, ja he voivat oppia ruoan valmistusta. Yhdessä syöminen antaa myös mahdollisuuden päivän tapahtumista keskusteluun. Pulkkinen puntaroi perheyhteyden heikkenemisen varjossa myös uusavuttomuutta. (Pulkkinen 2002b, 154.) Knevelin pro gradu -tutkimuksessa (N = 117) noin kaksi kolmesta lapsesta kertoi, että heillä on ainakin yksi yhteinen ruokailuhetki päivässä (Knevel 2003, 70). Päivällispöydässä syödessä keskusteltiin päivän tapahtumista ja kuulumisista, joten ruokailua voi pitää mieluisana sosiaalisena ja sosiaalistavana tapahtumana. Yhteisiä ruokailuhetkiä saattavat rajoittaa vanhempien työvuorot ja perheenjäsenten harrastukset. (Knevel 2003, 70.) Voors pitää yhdessä aterioimista eniten ihmisiä yhdistävänä toimintana. Voors pitää myös hyvänä tapana aloittaa ateriointi ruokarukouksella tai -runolla, jolla opitaan osoittamaan kunnioitusta ruokaa kohtaan. (Voors 1999, 168–170.)

4 VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET

4.1 Vapaa-ajan ja harrastuksen määritelmä

Vapaa-ajan määritelmiä on monia. Esimerkiksi Saarinen, Ruoppila ja Korkiakangas määrittelevät vapaa-ajan ajaksi, ”joka jää perustarpeiden tyydyttämiseen kuluvan ajan ja itse määritellyn tai yhteiskunnan säätelemän työajan yli”. Koulunkäynti lasketaan yleensä koululaisen työksi. (Saarinen ym. 1989, 181.) Sinkkonen ja Kinnunen (1996) määrittelevät vapaa-ajan kolmesta eri lähtökohdasta käsin. Ensimmäinen määrittely rajaa vuorokaudesta pois työntekoon, nukkumiseen ja syömiseen kuluvan ajan. Se mitä jää jäljelle on vapaa-aikaa. Toinen määritelmä tehdään toiminnan luonteen ja henkilön mielentilan avulla. Vapaa-aika on iloa ja huvia, esimerkiksi kotityöt voivat olla jollekin huvia. Kolmas tapa on yhdistää edellä mainitut määrittelyt. Jokainen voi halunsa mukaan valita, mitä tekee ammatillisten, sosiaalisten ja perhevelvoitteidensa täyttämisen jälkeen. Tärkeintä vapaa-ajassa on rauhan ja vapauden tunne. (Sinkkonen & Kinnunen 1996, 90–91.) Tässä tutkimuksessa vapaa-ajaksi määriteltiin aika, joka jää koulutyön ja nukkumisen ulkopuolelle.

Ilmiönä harrastus on helppo käsittää vapaa-ajan aktiivisuudeksi. Harrastuksia leimaavat yleensä vapaus, vapaa-aika ja aktiivisuus. (Metsämuuronen 1995, 16–17.) Harrastus voidaan määritellä suhteellisen pysyväksi, tiettyihin toimintoihin kiinnostusta osoittavaksi käyttäytymisen kokonaisuudeksi, joka ei ole jokapäiväisiä velvollisuuksia tai toimeentuloa. Metsämuuronen tuo esille myös Hirsjärven harrastusmääritelmän, jonka mukaan harrastus on positiivissävyistä toimintavalmiutta tai tottumusta tiettyä asiaa kohtaan. (Metsämuuronen 1995, 20.) Metsämuuronen oma määritelmä harrastuksesta on seuraava:

Harrastuneisuus on suhteellisen pysyvä tietyntyyppeisiin toimintoihin positiivissävyisenä toimintavalmiutena yksilön toiminnallisella, kognitiivisella ja affektiivisella alueella ilmenevä jatkuva omaehtoinen suuntautuminen.

Harrastus voidaan ymmärtää harrastuneisuuden kohdentumisena tiettyyn asiaan, lajiin, tekniikkaan, välineeseen tai osa-alueeseen. (Metsämuuronen 1995, 21–22.)

4.2 Harrastusten merkitys

Harrastamisella on monia myönteisiä vaikutuksia lapsen elämään. Tärkeimpänä syynä harrastusten tärkeyteen *huoltajat* pitivät Paajasen tutkimuksessa harrastusten sosiaalistavaa vaikutusta sekä sitä, että harrastuksissa lapset saavat ja tapaavat samanhenkisiä kavereita. Huoltajat korostivat myös sitä, että harrastukset antavat lapselle virikkeitä ja sisältöä elämään sekä terveyttä ja hyvät elintavat esimerkiksi liikunnasta. He pitivät harrastuksia myös lapsen omana juttuna ja hyvänä keinona pitää lapsi pois pahoilta poluilta. (Paajanen 2001, 42.) *Lapselle* harrastukset ovat tärkeitä siksi, että lapsi voi suunnata energiansa ja elämänilonsa niihin, ja ne voivat tukea lasta ja ohjata kehitystä hyvään suuntaan. Jarasto ja Sinervo ovat sitä mieltä, että lapsi saa suojarokotteen yhä nuorempana alkavaa alkoholin ja huumeiden käyttöä vastaan ymmärtäessään, että elämän sisältöä voi löytyä esimerkiksi käsillä tekemisestä, lukemisesta, liikunnasta ja musiikista. Harrastuksista lapsi saa myös elämyksiä elämän rikkaudesta (Jarasto & Sinervo 1999, 21.) Toisaalta harrastukset voidaan nähdä toimintamuotona, mutta myös mahdollisuutena kehittää suhteita samanhenkisiin lapsiin, mikä vähentää lapsen tulevaisuuden pelkoa (Borland ym. 1998, 91.)

4.3 Vapaa-ajan toiminnan luokittelua

4.3.1 Rakentava, järjestetty toiminta

Vapaa-ajan ajankäyttö voidaan erottaa rakentavaan, järjestettyyn toimintaan ja järjestämättömään vapaa-aikaan. Rakentavaan toimintaa osallistuminen antaa lapselle tilaisuuden harjoitella ja oppia sosiaalisia, fyysisiä ja älyllisiä taitoja. Se myös kehittää prososiaalisia taitoja ja edistää yhteisön hyvinvointia sekä lisää lapsen yhteisöön kuulumisen/vaikuttamisen tunnetta. Rakentavassa toiminnassa lapselle syntyy tovereista ja aikuisista tukiverkkoja, joita lapsi tarvitsee. Järjestetty toiminta antaa lapselle mahdollisuuden erilaisten haasteiden kohtaamiseen ja käsittelemiseen. (Pulkinen 2002a, 25.)

Yhtenä esimerkkinä järjestetystä toiminnasta voisi mainita ns. koulun kerhotoiminnan, joka Pulkkisen mukaan on yhteydessä ”opintojen jatkamiseen, opintomenestykseen,

ammattiasemaan ja tulotasoon senkin jälkeen, kun on otettu huomioon vanhempien sosiaaliluokan ja nuoren kykytason vaikutukset” (Pulkkinen 2002a, 25). ”Tutkimukset ovat myös osoittaneet kerhotoimintaan osallistumisen suojaavan rikollisuutta ja muuta riskikäyttäytymistä vastaan” (Pulkkinen 2002a, 25). Seurakunnan työhön ja vapaaehtoiseen palvelutoimintaan osallistuminen todettiin vaikutuksiltaan myönteisimmäksi puhuttaessa alkoholin käytöstä, humalajuomisesta, koulupinnauksesta ja huumeiden käytöstä. Pulkkinen haluaisi palauttaa nämä ns. koulun kerhot Suomen koululaitokseen kokonaiskoulupäivähankkeen yhteydessä (Pulkkinen 2002b; 235–236.) Positiivisimmat vaikutukset on saatu ns. alemmista sosiaaliluokista, joissa vanhemmilla ei ole mahdollisuuksia tai varaa järjestää lapsille harrastuksia. Huomionarvioista on se, että Pulkkisen mainitsemat tutkimukset on tehty Yhdysvalloissa. Herääkin kysymys, ovatko nämä amerikkalaisia tutkimukset aina suoraan siirrettävissä Suomen oloihin.

4.3.2 Järjestämätön toiminta

Järjestämätöntä toimintaa ovat Pulkkisen mukaan esimerkiksi videoiden ja television katselu, tietokonepelien pelaaminen ja tovereiden kanssa oleminen (Pulkkinen 2002a, 25). McHalen ym. tutkimuksessa saatiin selville, että lapset, jotka tulevat alhaisemmista sosiaaliluokista, viettävät enemmän aikaa järjestämättömässä toiminnassa kuin varakkaiden perheiden lapset (McHale ym. 2000, 1765). Pulkkisen mukaan järjestämätön toiminta ei ole lapsen kehitykselle niin myönteistä kuin järjestetty toiminta. Erityisen haitallisena Pulkkinen pitää televisiossa nähtyä väkivaltaa riskioloissa eläville. Muussa tapauksessa Pulkkinen ei pidä television vaikutusta kovin haitallisena (Pulkkinen 2002a, 20). Televisiolla on kuitenkin voimakas vaikutus lapseen. Lapset haluavat esimerkiksi kopioida pukeutumistyylejä, joita näkevät tv-mainoksissa. Monet vanhemmat ovat myös huolissaan siitä, että televisiosta lapset näkevät asioita, joita eivät vielä kykene ymmärtämään. Saippuasarjoista voi esimerkiksi saada sellaisen kuvan, että syrjähyppy kuuluvat normaaliin elämään. (Borland ym. 1998, 49.)

Kansainväliset tutkimukset osoittivat, että ”videopelien pelaaminen oli yhteydessä aggressiiviseen käyttäytymiseen ja rikollisuuteen” (Pulkkinen 2002a, 20–21). Erään kansainvälisen tutkimuksen mukaan internetin runsaan käytön todettiin vähentävän

perheenjäsenten kommunikaatiota, lapsen ystävien määrää sekä lisäävän depressiota ja yksinäisyyttä. (Kraut, Patterson, Lundmark, Kiesler, Mukopadhyay ja Scherlis 1998, 1017). Petteri Järvisen mukaan monissa perheissä internetin käyttö on jo ohittamassa television katselun. Yhtenä syynä hän uskoo olevan bändien kotisivuilta löytyvien musiikkivideoiden suuren valikoiman. Järvinen haluaa myös varoittaa internetin vaaroista, joita löytyy varsinkin chat-palstoilta, joissa henkilöllisyydet jäävät salaisiksi. Lasten sähköpostiosoitteisiin saattaa tulla myös monenlaista epäasiallista aineistoa. (Järvinen 2003, 4–5.)

4.3.3 Aktiiviset ja passiiviset harrastukset

Harrastukset voidaan jakaa myös aktiivisiin ja passiivisiin harrastuksiin (Kinnunen 2001). Kinnunen viittaa Erik Frommin teoriaan, jossa ihmisen perustarpeita ovat *aktiivinen* toiminta ja itsensä toteuttaminen. (Kinnunen 2001, 175.) Lapsen tunne-elämä kuormittuu valtavasta virikemäärästä, jolloin lapsen ajattelukyky heikkenee, kriittisyys vähenee ja henkinen toimintakyky madaltuu. Aktiiviset harrastukset ovat yksi tapa purkaa tunne-elämän kuormitusta. Frommin mukaan harrastava ihminen on innostunut, tiedonhaluinen, jäsentely- ja organisoimiskykyinen, itsenäinen, epävarmuutta sietävä, sosiaalisissa suhteissa selviytyvä ja itsetuntoinen ihminen. Fromm korostaa ihmisen mahdollisuutta toteuttaa itseään luovasti ja omaperäisesti. (Kinnunen 2001, 175–176.)

Passiivisina harrastuksina Kinnunen pitää television ja videoiden katselua, koska televisio ja videot vievät aikaa pois lapsen aktiivisesta elämästä. Suomalainen lapsi katselee televisiota keskimäärin pari tuntia päivässä. Televisiota ja videoita katsellessa aktiivinen, luova ja kriittinen ajattelu saattavat vähentyä. (Kinnunen 2001, 176–177.) Jatkuva television tai radion taustamelu voi aiheuttaa lasten aivoille ylikuormitusta, jota lapsi purkaa esimerkiksi aggressiivisuutena ja levottomuutena. Myös lasten tunne-elämä turtuu tv-väkivaltaan ja näkyy välinpitämättömyytenä toisia ihmisiä kohtaan. (Kinnunen 2001, 178–179.) Tietokonepelit ovat sinällään aktiivista toimintaa, mutta Kinnunen kritisoi pelien sisältöjä. Suurin osa peleistä keskittyy tuhoamiseen, hävittämiseen, särkemiseen tai väijymiseen, jotka vaikuttavat epäilemättä lapsen tunne-elämään. (Kinnunen 2001, 181–182.)

4.4 Tyttöjen ja poikien harrastukset

Tyttöjen ja poikien harrastukset ovat erityyppisiä. Keskinen (2001) mainitsi, että tytöt harrastavat enemmän yksilölajeja ja pojat vastaavasti joukkuelajeja. Tyttöjen suosituimpia lajeja olivat tanssi, jumppa ja pianonsoitto, poikien taas jalkapallo, salibandy ja jääkiekko. Luovat harrastukset olivat enemmän tyttöjen kuin poikien aluetta kun taas tietokoneharrastukset kiinnostivat poikia enemmän kuin tyttöjä (Keskinen 2001, 37, 58; Paajanen 2001, 47.) Paajasen tutkimuksesta tuli esille, että tytöt ovat yleensä ahkerampia harrastajia kuin pojat. Tytöt olivat myös poikia innokkaampia lukijoita ja jonkin instrumentin soittajia ja osallistuivat poikia enemmän kotöiden tekemiseen (Paajanen 2001, 34, 40.) Suurimpana syynä tyttöjen ja poikien erilaisiin harrastuksiin saattavat olla vanhemmilta saadut roolimallit sekä esimerkiksi poikien tekemiseen painottuvat kaverisuhteet.

4.5 Harrastaminen kaupungissa ja maaseudulla

Kaupungeissa ja taajamissa asuvilla lapsilla on todennäköisesti enemmän harrastustarjontaa kuin maaseutukylillä asuvilla, mutta suuresta tarjonnasta voi olla vaikea valita omia harrastuksia. Maaseudulla koulu saattaa olla ainoa harrastuspaikka, mutta vanhemmat mahdollistavat kyydityksillään myös lapsen harrastamisen esimerkiksi lähimmässä kaupungissa. Perhebarometri 2001:ssä harrastusmäärissä ei ollut suuria eroja maaseudulla ja kaupungeissa asuvien lasten välillä, mutta maaseudulla asuvien lasten harrastuksiin kului vähemmän rahaa kuin kaupungissa asuvien lasten harrastuksiin. Tutkimuksessa nousi myös esille se, että kaupungissa asuvat lapset olivat enemmän yksin iltapäivisin kuin maaseudulla asuvat lapset. Maaseudulla asuvat lapset viettivät vähemmän aikaa kavereiden kanssa kuin kaupungeissa asuvat lapset. (Paajanen 2001, 38–39, 50.)

4.6 Perhetyypin ja taloudellisen tilanteen vaikutus harrastamiseen

Voisi kuvitella, että varakkaiden perheiden lapsilla olisi paljon harrastuksia. Perhetyypin ja taloudellisen tilanteen ei kuitenkaan todettu vaikuttavan kovin paljon, ainakaan Keskinen (2001) tutkimuksessa, harrastusten määrään. Poikkeuksiakin löytyi, perheen varallisuus näkyi esimerkiksi liikuntaharrastusten lajien runsaudessa.

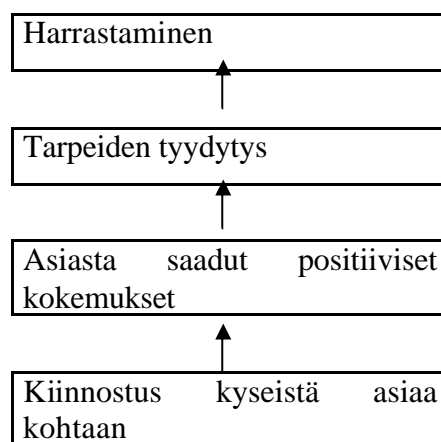
Kun perheen taloudellinen tilanne oli hyvä, lapsi harrasti keskimäärin 5,2 liikuntalajia. Kun taloudellinen tilanne arvioitiin kohtuulliseksi, lajien määrä jäi 4,4:ään ja kun talous oli heikko, liikuntalajeja harrastettiin keskimäärin 3,8:aa. Perhetyyppi, eli kuuluuko lapsi ydinperheeseen tai muuhun perheeseen, ei vaikuttanut ainakaan liikuntaharrastusten määrään. Konsolipelien pelaamiseen perhetyyppi puolestaan vaikutti. Ydinperheisiin kuuluvista lapsista joka kolmas pelasi konsolipelejä viikoittain, muissa perheissä keskimäärin joka toinen. (Keskinen 2001, 48, 60.) Paajasen (2001) tutkimuksessa huoltajien koulutuksen lisääntyminen oli yhteydessä lasten ohjattujen harrastusten osallistumisen kasvuun (Paajanen 2001, 50).

4.7 Harrastuksen aloittaminen

Mannerheimin Lastensuojeluliiton MLL:n koululaisen oppaassa todetaan, että lapselle on normaalia kokeilla useita harrastuksia, joista ajan myötä löytyvät ne omimmat. Aktiivinen harrastaja mainitaan yleensä myös aktiiviseksi koululaiseksi. (MLL 1999, 23.) Lapsen kehityksen myötä lapset jättävät epämiellyttävät harrastukset pois ja jatkavat mukavia harrastuksia (Saarinen ym. 1989, 182). Varsinkin pienempien lasten harrastukset ovat usein aikuisten suunnittelemia ja ns. vanhempien harrastuksia. Toisaalta taas aikuiset huomaavat lastensa lahjakkuudet ja voivat sen perusteella valita lapselle harrastuksen. Mutta Metsämuuronen kysyykin, onko lapsi myös itse kiinnostunut harrastuksestaan. (Metsämuuronen 1995, 17, 51.) Negatiivisia ajatuksia herättävät myös vanhempien liian suuret odotukset lapsistaan. He odottavat lapsiltaan suorituksia, joihin eivät itse ole yltäneet (Saarinen ym. 1989, 183). Pysyviin harrastuksiin päätyminen on yhteydessä moniin ympäristön ja yksilöllisiin tekijöihin, esimerkiksi lapsen ruumiinrakenteella ja lahjakkuudella on suuri merkitys. Harrastusten muodostumisessa vaikuttavia ympäristötekijöitä ovat esimerkeiksi mallit, esikuvat, toverit, muodin vaihtelu, ohjaus- ja harjoitusmahdollisuudet ja harrastuspaikan sijainti. (Saarinen ym. 1989, 182.)

Harrastuneisuuden viriämisestä on kehitelty erilaisia malleja. Metsämuuronen mallissa (kuvio 1) lapsi haluaa tehdä jotakin kiinnostuksesta asiaa kohtaan (esim. lukea, toimia jne.). Toimimisesta hän saa positiivisia kokemuksia, ja syntyy positiivinen asenne asiaa kohtaan. Positiivinen asenne taas synnyttää kiinnostusta kyseistä asiaa kohtaan.

Aktiivisuudesta seuraa positiivisia kokemuksia ja lapsi saa tyydytystä tarpeilleen. (Metsämuuronen 1995, 34–35.)

KUVIO 1. Yksinkertaistettu malli harrastuneisuuden viriämisestä Metsämuurosta (1995, 35) mukaillen.

Harrastuksen aloittamiseen ja lopettamiseen liittyy useita eri tekijöitä. Persoonallisilla tekijöillä (lahjakkuus, minäkuva) ja motivaatiotekijöillä (sisäiset ja ulkoiset motiivit) on suuri vaikutus harrastamiseen. Persoonalliset tekijät ja motivaatiotekijät luetaan molemmat psyykkisiksi tekijöiksi, mutta myös resurssitekijöillä, kuten ajalla, rahalla ja yleisillä harrastusmahdollisuuksilla, on merkitystä. Sosiaalisten tekijöiden osuus on myös hyvä huomioida. (Metsämuuronen 1995, 36–37.) Varhaisilla mielihyvän, kannustuksen ja nautittavuuden kokemuksilla on kansanvälisten tutkimusten mukaan merkittävä osuus harrastuneisuuden ja harrastusten viriämisessä (Metsämuuronen 1995, 41). Sinkkonen (1992) pitää psykologiselta kannalta sivuseikkana sitä, miten pitkälle lapset pääsevät harrastuksissaan. Suurin osa lapsista jää kuitenkin amatööriin asteelle. (Sinkkonen 1992, 59.)

Yhteenvetona voisi todeta, että on hyvä jos lapsi harrastaa jotakin itseään kiinnostavaa, oli se sitten vanhempien painostuksesta/suosituksista tai omasta halusta aloitettu harrastus. Harrastuksen pitäisi tuottaa lapselle mielihyvän ja onnistumisen kokemuksia. Jotkut harrastukset ovat tietysti rahakysymyksiä.

4.8 Harrastuksen jatkaminen

Harrastuneisuus suuntautuu omalle mielenkiinnon alueelle, se ei ole vain uteliaisuutta tai kiinnostusta kyseistä asiaa kohtaan. Harrastuksen tulisi lähteä myös yksilöstä itsestään ja vastata hänen tarpeitaan eikä esimerkiksi äidin tai isän tarpeita. Harrastajan tulisi itse pystyä nauttimaan harrastamisestaan. (Metsämuuronen 1995, 22–23.) MLL:n koululaisen oppaassa todetaan, että hyviä harrastuksia voivat olla kaikki puuhdat, joiden parissa lapsi innostuu tekemään parhaansa omaksi ilokseen (MLL 1999, 23). Jarasto ja Sinervo pitävät tärkeinä lapsen harrastuksia, koska lapsi voi suunnata niihin energiansa ja elämänilonsa. Harrastukset myös tukevat lasta ja ohjaavat kehitystä mielekkääseen suuntaan. (Jarasto & Sinervo 1999, 21.) Keskisen (2001) tutkimuksessa tärkeimmiksi syiksi liikuntaharrastuksen jatkamiseen nousivat kunnan ylläpitäminen, liikunnan hauskuus ja yhdessäolo kavereiden kanssa (Keskinen 2001, 61.)

Lapsen ja ohjaajan välinen suhde on Pulkkinen mukaan tärkeä, ja sen vuoksi harrastuksissa pitäisi olla pysyvät ohjaajat. Lapsi-ohjaaja -suhde on Pulkkinen mielestä vähintään yhtä tärkeä kuin harrastuksen sisältö. (Pulkkinen, 2002b, 251).

4.9 Harrastuksen lopettaminen

Ensimmäiset harrastukset alkavat ensimmäisten kouluvuosien aikana. Osa aloitetuista harrastuksista jää kuitenkin pois murrosiässä. Aikuisille lasten harrastukset voivat olla tärkeämpiä kuin itse lapselle. Jossakin vaiheessa lapsi voi haluta myös lopettaa harrastuksen. (Sinkkonen 1992, 64–65.) Kaikki lapset eivät halua jatkaa harrastuksiaan, vaikka tietävät vanhempien suuren taloudellisen panostuksen. He eivät jaksakaan alkuinnostuksen jälkeen tehdä töitä taitojen kartuttamiseksi. Toiset lapset taas pyrkivät miellyttämään vanhempiaan suostumalla moniin vanhempien haluamiin harrastuksiin. Joillakin lapsilla voi olla niin paljon harrastuksia, että leikeille ei jää aikaa. Sinkkonen tähdentää myös lapsen leikistä kumpuavaa luovuutta ja sen merkitystä harrastajan sisäisen maailman rikkauteen. Esimerkkinä hän mainitsee teknisesti täydelliset tanssijat ja soittajat, jotka eivät laita omaa persoonallisuuttaan mukaan esitykseen. (Sinkkonen 1992, 66.)

Luonnollisten muutosten lisäksi harrastuksen lopettamiseen voivat vaikuttaa yksilön ulkopuolelta vaikuttavan tahon aiheuttama paine. Jos lapselle esimerkiksi asetetaan liian suuria tavoitteita, joita hän ei saavutakaan, paine voi tulla liian suureksi. Lapset kaipaavat myös tukea harrastukseensa vanhemmilta, sisaruksilta, ystäviltä ja ohjaajalta/valmentajalta. Huono suhde ohjaajaan tai valmentajaan saattaa aiheuttaa harrastuksen lopettamisen. Yhtenä keskeisemmistä syistä harrastuksesta poisjäämiseen Metsämuuronen pitää sisäisen motivaation alenemista. (Metsämuuronen 1995, 51–53.) Kuusisen mukaan sisäistä motivaatiota ei pidä palkita palkkioilla. Yksilön kokemus tekemisen mielihyvä heikkenee ja tekeminen voi muuttua ulkoisesta kontrollista riippuvaiseksi. (Kuusinen 1995, 210, 220). Kilpaurheilija saa palkintojakin, mutta jos häneltä puuttuu sisäinen motivaatio kilpailemiseen, jaksako hän urheilla vain palkintoja saavuttaakseen. Pulkkinen toteaa, että keskilapsuuden vaiheessa aloitettu harrastus saattaa myöhemmin kadottaa kiinnostuksensa. Nuorten kritiikkiä toiminnan laatua tai valmentajien heikkoa pätevyyttä kohtaan kannattaisi myös kuunnella. (Pulkkinen, 2002b, 238.)

Kilpailu lasten kesken on Pulkkinen mukaan luonnollista, minäkuvan rakentamista, mutta se voi olla myös liian tiukalle viritettyä ja aikuisten ehdoilla tapahtuvaa. Hän suhtautuu kriittisesti kilpaurheilun vaikutukseen lasta kohtaan. Mm. huippujen etsintä, yksipuolinen lajivalmennus ja valmentajien välinpitämättömyys karsiutuvien itsetunnosta ja muista liikuntaharrastuksista heikentävät kilpaurheilun vaikutuksia lapsiin. Lapsen pitää olla todella hyvä voidakseen harrastaa kyseistä lajia. (Pulkkinen, 2002b, 237.) Myös Saarinen ym. ovat huolissaan varhaisesta erikoistumisesta, jolla tähdätään huippusuorituksiin (Saarinen ym. 1989, 183).

Keskisen tutkimuksen mukaan liikuntaa harrastaneista 14–18-vuotiaista reilu kolmasosa on joskus lopettanut jonkin urheilu- tai liikuntamuodon. Tytöissä heitä oli 40 ja pojissa 27 %. Ajan puute oli yleisin syy lopettaa jokin liikuntaharrastus. Muita syitä olivat: harjoituksia liian usein, valmentaja otti liian vakavasti, ryhmä ei kehittynyt tarpeeksi, mahdottomat harjoitusajat, valmentaja lähti ja muuton takia. (Keskinen 2001, 62.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA ONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa laukaalaisten 5.-luokkalaisten vapaa-ajan käyttöä ja heidän harrastuksiaan arkipäivisin. Tavoitteena oli myös tutkia yhteyksiä taustamuuttujien, sukupuolen, perhetyypin ja asuinalueen välillä. Tutkimuksessani pyrin siis vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mihin 5.-luokkalainen käyttää vapaa-aikaansa arkipäivisin? (Kauanko hän viettää aikaa yksin ilman aikuisen valvontaa? Kuinka monta ja mitä ohjattuja harrastuksia 5.-luokkalaisella on? Kuinka monta kertaa hän lähtee harrastuksiin, ja kauanko viettää niissä aikaansa viikossa? Mitä ohjaamattomia harrastuksia hänellä on?)
2. Miksi lapsi aloittaa harrastuksen, jatkaa sitä tai lopettaa sen?
3. Mitä ovat lasten omat ja perheen toiveharrastukset, ja mitkä ovat harrastamisen esteet?
4. Onko harrastamisella yhteyttä lapsen sukupuoleen, perhetyyppiin, asuinalueeseen ja nukkumiseen?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Lasten ja nuorten ajankäyttöön liittyviä tutkimuksia on tehty paljon varsinkin Etelä-Suomen alueella. Halusin kartoittaa nyt Keski-Suomen tilannetta, joten keräsin aineistoni oman kuntani alueelta, siis Laukaasta. Viidennen luokan valitsin siksi, että tämän ikäisen lapsen harrastukset ovat jo jonkin verran vakiintuneet, ja lapset osaavat vastata myös avoimiin kysymyksiin. Yksi valintakriteereistä oli myös se, että halusin mukaan yhden omista lapsistani. Laukaan kunta sijaitsee Jyväskylän pohjoispuolella. Aukkaita Laukaassa on n. 16500. Tutkimuksen suoritin joulukuussa 2003. Kysyin luvan rehtorilta, ja ensimmäisen tutkimusluokan kohdalla myös vanhemmilta (liite 1). Luovuin luvan kysymisestä vanhemmilta, koska pelkkä rehtorinkin lupa oli riittävä, eikä lomakkeessa kysytty mitään henkilötietoja. Käytin tutkimuksessani strukturoitua kolmisivuista kyselylomaketta (liite 2). Sovin opettajien kanssa ajan ja menin itse paikalle kyselylomakkeiden kanssa. Täyttöohjeiden jälkeen olin itse paikalla, joten lapset pystyivät kysymään minulta jos oli jotakin epäselvää. Yksin ilman aikuisen valvontaa vietetystä ajasta tuli muutamia kysymyksiä, koska joillakin lapsilla yksin oleminen oli epäsäännöllistä. Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo mainitsevat, että otos olisi suunniteltava yleensä niin suureksi, että se kadon jälkeen täyttää vielä analyysin vaatimukset (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 109). Yhden kyselylomakkeen jouduin hylkäämään, koska se oli täytetty hyvin epämääräisesti, enkä saanut siitä oikein mitään irti. Seitsemän oppilasta oli poissa luokista kyselylomakkeen täyttöhetkillä. Kato oli siis noin 7 prosentin luokkaa.

6.1 Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukko koostui 92 oppilasta viidensiltä luokilta Laukaan kunnan alueelta (N = 92). Perusjoukon (laukaalaiset 5.-luokkalaiset) koko oli 352. Ajattelin, että 92 on riittävä määrä tilastollista analyysiä varten. Taulukosta 1 käy ilmi tutkittavien taustatiedot. Mukana oli 50 tyttöä ja 42 poikaa. Kyläkouluista oppilaita oli 32 ja taajamakouluista 60. Oppilaita oli mukana seitsemästä eri koulusta (Leppävesi, Laukaan kirkonkylä, Kuhaniemi, Vehniä, Kuusa, Valkola ja Vihtavuori). Jokaisesta koulusta oli mukana yksi luokka.

TAULUKKO 1. *Tutkittavien taustatiedot.*

Taustatiedot		n=92	%
Sukupuoli			
	Tytöt	50	54
	Pojat	42	46
Koulu			
	Kyläkoulu	32	35
	Taajamakoulu	60	65
Sisarukset			
	ei sisaruksia	3	3
	1	25	27
	2	25	27
	3	17	19
	4	8	9
	5	5	5
	6	2	2
	7 tai enemmän	7	8
Sosioekonominen asema			
	Äiti		
	Työntekijä	45	49
	Alempi toimihenkilö	25	27
	Ylempi toimihenkilö	14	15
	Yrittäjä, maanviljelijä	3	3
	Ei tiedä	5	6
	Isä		
	Työntekijä	43	47
	Alempi toimihenkilö	13	14
	Ylempi toimihenkilö	20	22
	Yrittäjä, maanviljelijä	10	11
	Ei tiedä	6	6

Valitsin luokat niin, että kylä- ja taajamakouluista tulisi molemmista edustava otos. Ositettu otanta on lähimpänä tässä tutkimuksessa käytettyä otantaa. Valli mm. mainitsee, että tulisi varmistaa, että lopullisessa otannassa on perusjoukon erityyppisiä alkioita (Valli 2001, 16). Kuitenkin kyläkoululaisten prosentuaalinen osuus tuli liian suureksi jos verrataan koko kunnan 5. luokan koululaisia. Lomakkeiden täyttämiseen

kului lapsilta aikaa 10–25 min. Aikaisemmin lomakkeen valmiiksi saaneet saivat tehdä jotakin hiljaista työtä ja tunnin lopussa annoin kaikille kiitokseksi makeiset. Tutkittavilla oli keskimäärin kolme sisarusta (taulukko 1). Eniten oli kaksi- ja kolmelapsisia perheitä. Kartovaaran ja Saulin mukaan suomalaisessa perheessä oli v. 1998 keskimäärin kolme lasta (Kartovaara & Sauli 200, 38). Tämän tutkimuksen sisarusmäärä siis vastasi hyvin Kartovaaran ja Saulin keskivertoperhettä. Tutkittavien vanhempien sosioekonominen tausta poikkesi melko paljon esimerkiksi Pulkkinen Frysténin, Kinnusen, Kinnusen, Pitkäsen ja Kokon (2003, 32) tutkimuksessa mukana olleiden (N = 283) henkilöiden sosioekonomisesta taustasta. Tässä tutkimuksessa melkein puolet lasten vanhemmista olivat työntekijöitä (taulukko 1), kun Pulkkinen tutkimuksessa noin joka neljäs oli alempi toimihenkilö ja vain noin joka kolmas työntekijä. (Pulkkinen ym. 2003, 32–32.)

6.2 Mittarin laadinta ja esitestaus

Valitsin tähän tutkimukseen kyselylomaketutkimuksen, koska kvantitatiivisessa tutkimuksessa informaatio on helppo saattaa numeeriseen muotoon. Yritin kyselylomaketta laatiessani kiinnittää huomiota mm. lomakkeen selkeyteen ja helppoon vastattavuuteen. (vrt. Alkula ym. 1995, 45–46). Alkulan mukaan tavoitteena on kerätä mahdollisimman suuri osa tiedosta yhdellä kerralla. Kyselylomakkeen laatiminen on hyvä aloittaa vasta tutkimusongelmien selvittyä, sillä silloin siihen saadaan kaikki olennainen, mutta välttämään turhilta kysymyksiltä. (Alkula ym. 1995, 35, 118–119; Valli 2001, 29). Kyselylomakkeen käyttöä on kyllä kritisoitu viime aikoina mm. sen pinnallisuuden ja teoreettisen vaatimattomuuden vuoksi, mutta yleiskartoituksessa se on hyvä tapa kerätä aineistoa. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara pitävät kyselylomaketutkimuksen etuna sen tehokkuutta, koska se säästää tutkijan aikaa. Kyselylomakkeesta ei tiedä, onko vastauksiin vastattu rehellisesti ja ymmärretty kysymykset samalla lailla kuin tutkija ne ymmärtää. (Eskola, Hälikkä & Kortet 1999, 41; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 182.) Kysymyslomaketta laatiessa on jo hyvä miettiä, miten tulokset voidaan koodata tietokoneelle (Valli 2001, 30). Muutaman laajemman kysymyksen kohdalla en ollut miettinyt koodaamista valmiiksi ja niissä tuli myöhemmin ongelmia ja jouduin jättämään joitakin tietoja pois. Kysymyksissä 10 ja 11 harrastettuja lajeja ja tuntimääriä oli mainittu niin paljon, että analyysivaiheessa jouduin yhdistelemään ja luokittelemaan niitä.

Käytin lomakkeessa melkein kaikissa kysymyksissä valmiita vastausvaihtoehtoja. Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi oli myös sekamuotoisia kysymyksiä, joissa oli vielä ”muu, mikä?” -vaihtoehto, johon sai lisätä mahdollisen puuttuvan vaihtoehdon. (Heikkilä 1999,51; Valli 2001, 45.) Valli mainitsee myös, että aineistoa kannattaa luokitella pienienkin vivahteiden mukaan, ja tiivistää sitä myöhemmin (Valli 2001, 45). Harrastamiseen liittyvissä kysymyksissä tein luokittelut vastausten perusteella, ensin luokittelin kaikki erikseen ja loppuvaiheessa yhdistin samaan luokkaan samantyyppisiä harrastuksia.

Heikkilän (1999, 60) mukaan esitestaukseen olisi hyvä osallistua 5–10 henkilöä. Koehenkilöt saavat kommentoida kysymysten ja ohjeiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä sekä vastausvaihtoehtojen sisällöllistä toimivuutta. He saavat myös ottaa kantaa vastaamisen raskauteen ja siihen, onko jotain olennaista jäänyt pois tai onko lomakkeessa turhia kysymyksiä. Ennen varsinaista tutkimusta täytätin lomakkeen omilla lapsillani ja keskustelin heidän kanssaan edellä mainituista asioista. Suurena apuna lomakkeen laatimisessa minulle oli Keskisen (2001) Helsingin alueella suorittama samantyyppinen kysely, joka oli kokonaisuudessaan huomattavasti laajempi. Noin puolet kysymyksistä on suoraan Keskisen tutkimuksesta, osa niistä muunneltuina.

Huomasin syöttäessäni tietoja koneelle, että vaikka lapsilla oli käytössään ”harrastuslista” (liite 3) kyselylomaketta täyttäessä, lapset ilmoittivat niukasti ohjaamattomia harrastuksiaan kyselylomakkeen kysymykseen 11. Tämän kysymyksen kohdalla luotettavuus saattoi kärsiä. Luotettavamman tuloksen olisi ehkä saanut, jos lomakkeessa olisi mainittu vapaa-ajan toiminta ja sen jälkeen olisi pitänyt ympyröidä harrastaako sitä päivittäin (1), viikoittain (2), kuukausittain (3), harvemmin (4) tai ei koskaan (5). Keskisen tutkimuksessa käytettiin edellä mainittua mallia. Lomakkeeseen olisi tullut pari sivua lisää, jolloin se olisi saattanut olla liian raskas täytettäväksi. Nyt lapset ilmoittivat vain sellaiset toiminnot, jotka olivat päällimmäisenä mielessä.

6.3 Muuttujat

Perhe- ja taustatiedot

Kyselylomakkeen kysymyksissä 1–4 selvitettiin lapsen perhe- ja taustatietoja. Lapsia pyydettiin vastaamaan ovatko he tyttöjä vai poikia, missä koulussa he ovat ja montako sisarusta heillä on. Kysymyksessä neljä lapset valitsivat oman perhetyyppinsä, eli asuivatko molempien vanhempien, äidin, isän, äidin tai isän ja hänen uuden kumppaninsa kanssa vai muulla tavalla, miten. Kysymys 4 oli otettu suoraan Keskisen (2001) tutkimuskyselystä.

Ajankäyttö arkipäivisin

Kysymys viisi kartoitti lapsen ajankäyttöä arkipäivisin. Jokaisen tekemisen kohdalle piti valita oikea vaihtoehto seuraavista: yli 4 h, 2–4 h, 1–2 h, alle 1 h tai 0 h. Tekemisiä olivat television tai videoiden katselu, koulun kotitehtävät, kotityöt, ystävien tapaaminen ja perheen kanssa yhdessäolo. Muutin lasten valitsemat tuntimäärät kunkin vaihtoehdon keskimääräiseksi arvoksi (yli 4 h = 5 h; 2–4 h = 3 h; 1–2 h = 1,5 h; alle 1 h = 0,5 h ja 0 h). Tällä tavoin pystyin laskemaan ajankäyttöä kuvailevat kokonaistuntimäärät. Kävin myös yksittäiset vastaukset läpi ja katsoin, ettei kukaan ollut valinnut esimerkiksi kaikkien tekemisten kohdalle yli 4 h. Myös tämän kysymyksen tuntimäärät ja vaihtoehdot olivat suoraan Keskisen (2001) tutkimuskyselystä.

Ystävien tapaaminen

Kysymyksessä kuusi kysyttiin, missä lapsi yleensä tapaa ystäviä ja kavereita kouluajan ulkopuolella. Vastausvaihtoehtoja olivat: omassa kodissa, jonkun muun kotona, omassa pihassa/oman talon lähipiirissä, keskustassa, nuorisotalolla, kirjastossa, harrastusten yhteydessä ja muualla, missä. Tässä kysymyksessä muodostin kuusi eri muuttujaa (jokaisen vastausvaihtoehdon mukaan), joihin merkitsin koneelle syöttäessä mainitsiko lapsi asian (k = 1) vai ei (e = 0).

Yksin oleminen iltapäivisin

Kysymys seitsemän vastasi kysymykseen, kauanko lapsi on iltapäivisin ilman aikuisen valvontaa. Kysymyksessä ei ollut valmiita vaihtoehtoja, vaan lapset saivat ilmoittaa itse yksinoloajan. Monet lapset kysyivät, miten merkitään jos on joskus yksin. Vastasin, että voi miettiä koko viikon ajalta ja laskea miten paljon tulee keskimäärin päivää kohti.

Nukkuminen viikolla ja viikonloppuna

Kysymykset kahdeksan ja yhdeksän kartoittivat lapsen nukkumisaikoja sekä arkena että viikonloppuna. Kysymykset kuuluivat seuraavasti: Jos seuraavana päivänä on koulua, montako tuntia yleensä nukut? Jos seuraavana päivänä ei ole koulua, montako tuntia yleensä nukut? Valmiita vaihtoehtoja kysymyksissä olivat seuraavat: 7 h tai vähemmän, 8 h, 9 h, 10 h, 11 h tai 12 h tai enemmän. Nämä kysymykset olivat Keskinen (2001) tutkimuskyselystä.

Ohjatut ja ohjaamattomat harrastukset sekä harrastusmäärän sopivuus

Kysymys 10 kartoitti lapsen ohjattuja harrastuksia ja kysymys 11 ohjaamattomia harrastuksia. Kysymyksessä 10 muodostettiin viisi eri harrastusluokkaa (taideharrastukset, musiikkiharrastukset, kerhot, urheilun joukkuelajit ja urheilun yksilölajit), joita lapsi harrasti (k = 1) tai ei harrastanut (e = 0). Muuttujat muodostettiin myös seuraaville asioille: harrastusten lukumäärä viikossa sekä harrastusstarttien ja -tuntien määrä viikossa. Kysymyksessä 11 lapsilla oli käytössä ”harrastuslista”, josta lapset saivat valita omia harrastuksiaan. Kysymyksessä 11 muodostettiin 10 dikotomista muuttujaa, jotka lapsi mainitsi tai ei maininnut. Muuttujia olivat eläinten hoito, käsityöt, liikunnan joukkuelajit, liikunnan yksilölajit, musiikin soittaminen, musiikin kuuntelu, lukeminen, tietokoneet, piirtäminen ja kirjoittaminen. Kysymyksessä 12 kysyttiin, millaiseksi lapsi kokee harrastusmääränsä. Valmiita vastausvaihtoehtoja olivat sopivasti, liikaa ja liian vähän.

Harrastuksen aloittaminen, jatkaminen, lopettaminen toiveharrastukset ja painostaminen

Kysymykset 13 ja 14 käsittelivät sitä, miten lapsi aloitti harrastuksen ja mitkä saavat hänet jatkamaan sitä. Koska lapsi sai valita useita vaihtoehtoja kysymyksissä 13 ja 14, muodostettiin kysymyksen jokaisesta vaihtoehdosta dikotominen muuttuja, jonka lapsi mainitsi (k = 1) tai ei (e = 0) maininnut. Kysymyksessä 15 kysyttiin, onko lapsi joutunut joskus luopumaan harrastuksestaan ja miksi. Avokysymyksessä 16 lapsi sai mainita jonkin harrastuksen, jota haluaisit todella harrastaa. Kysymyksessä 17 selvitettiin harrastusten vapaaehtoisuutta lapsen näkökulmasta.

Perheen yhteinen aika

Kysymys 18 oli avoin kysymys, jossa kartoitettiin lapsen toiveita perheen kanssa vietetystä ajasta. Vastaukselle oli tilaa kolme riviä, ja kääntöpuolelle sai jatkaa jos halusi.

Vanhempien ammatit ja työssäkäynti

Kysymyksessä 19 lapset saivat ilmoittaa vanhempiensa ammatit. Luokittelin vanhempien ammatit analysointivaiheessa viiteen ryhmään: työntekijä, alempi toimihenkilö, ylempi toimihenkilö yrittäjä/maanviljelijä ja en tiedä. Kysymyksessä 20 kysyttiin, mitä äiti ja isä tekevät tällä hetkellä. Vaihtoehtoina olivat työssä, työtön ja muussa tilanteessa. Luotin 5.-luokkalaisten ymmärrykseen vastata kysymykseen tarkoituksenmukaisesti. Kysymyksessä 21 lapsi arvioi perheensä taloudellista tilannetta. Vaihtoehtoina olivat hyvä, kohtuullinen, heikko ja vaikea sanoa. Tarkoituksena oli saada lapsen oma mielikuva asiasta, ei välttämättä totuuden mukainen. Kysymykset 20 ja 21 oli otettu Keskisen (2001) tutkimuskyselystä. Viimeinen kysymys (22) antoi lapsille mahdollisuuden sanoa jotakin itsestään, vapaa-ajastaan tai harrastuksistaan.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Kvantitatiivisessa tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tilastollisen analyysin onnistuminen ja taitavuus (Uusitalo 1991, 81, 84.) Jos mittaaminen on reliaabelia ja validia tutkimusaineistoa voidaan pitää *sisäisesti luotettavana*. *Ulkoisen luotettavuus* toteutuu taas, kun otos edustaa perusjoukkoa. Sekä ulkoiseen että sisäiseen luotettavuuteen tulisi kiinnittää huomiota, jotta kokonaisluotettavuus olisi mahdollisimman hyvä. (Uusitalo 1991, 86.)

6.4.1 Validiteetti

Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että mittari mittaa juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Kun teoreettinen ja operationaalinen määritelmä pitävät yhtä, validiteettia voidaan sanoa täydelliseksi. (Grönfors 1985, 173; Uusitalo 1991, 84.) Validius on tulos ajatusprosessista, jossa tutkija on käyttänyt aikaisempia tutkimuksia ja yleistä logiikkaa vakuuttaakseen itsensä ja muut valittujen muuttujien järkevyydestä (Alkula ym. 1994, 89–90.) Tutkimustuloksia voidaan sanoa valideiksi, kun mitattavat käsitteet ja muuttujat ovat tarkoin määriteltyjä. Validius voidaan varmistaa jo etukäteen hyvällä suunnittelulla ja tarkoituksen mukaisella tiedonkeruulla. (Heikkilä 1999, 28.)

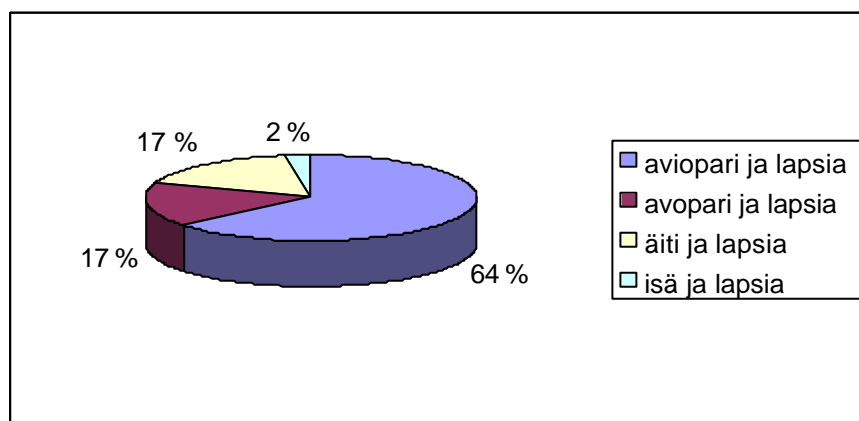
Validiteettiin liitetään usein myös *objektiivisuus*. Tutkittavien ei pitäisi olla kovin läheisiä henkilöitä, ei esim. sukulaisia, tuttavien tai omia oppilaita. (Karma 1983, 63.) Tutkimukseni kohdalla tässä on kyllä hieman huomauttamista. Yksi tutkimukseen osallistuneista luokista oli poikani luokka. En kuitenkaan katsonut olevani koko luokalle niin tuttu, että luokka olisi pitänyt jättää pois tutkimuksesta. Muutaman henkilön tunteminen ei vaikuttanut tutkimustuloksiin.

6.4.2 Reliabiliteetti

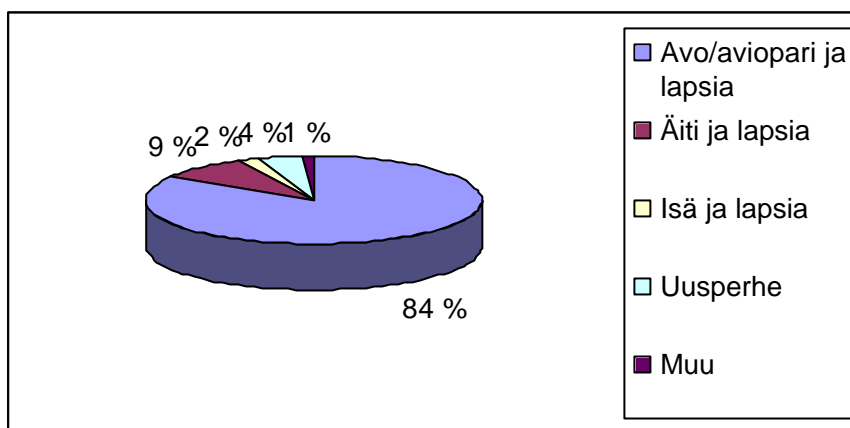
Reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustulosten luotettavuutta. Reliabiliteetti on sitä suurempi, mitä vähemmän tulokset ovat sattumanvaraisia (Valli 2001, 92.) Tutkimus tulisi siis olla toistettavissa samoilla luokittelu- ja tulkintasäännöillä niin, että toinen tutkija pääsisi samoihin tuloksiin (Mäkelä 1990, 53). On hyvä pyrkiä arvioimaan käytettyjen mittarien reliabiliteettia, jolloin myös vaikutukset ovat arvioitavissa.

Satunnaisvirheitä voi kuitenkin syntyä esimerkiksi huolimattomuudesta tai jos vastaaja muistaa tai ymmärtää asian väärin. (Uusitalo 1991, 84.) Satunnaisvirheet alentavat tuloksen reliaabeliutta (Alkula ym. 1994, 94). Tässä tutkimuksessa mittarit olivat niin yksiselitteisiä, että toinen tutkija pääsisi samoilla menetelmillä samoihin tuloksiin. Otoksessa perusjoukko ei ollut vino, vaan edusti koko tutkittavaa perusjoukkoa, minkä Heikkilä mainitsee tärkeäksi tekijäksi. (Heikkilä 1999, 29.)

Tilastokeskuksen (2002) tietojen mukaan Suomen lapsiperheistä 81 prosenttia muodostuu avio/avopareista ja heidän lapsistaan (kuvio 2). Uusperheiden määrää ei ilmoitettu tässä yhteydessä. Tässä tutkimuksessa avio/avoparit ja heidän lapsesta muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Seuraavissa kaavioissa on esitelty prosentuaaliset määrät perhetyypeistä. Tämän tutkimuksen kaaviossa (kuvio 3) on mukana myös uusperheet. Voidaan todeta, että tutkimuksen edustavuus on melko hyvää luokkaa, kun lapsiperhetypit vastasivat pääosin valtakunnallista tasoa. On kuitenkin muistettava, että tilastokeskuksen tiedot koskivat Suomen kaikkia lapsiperheitä, ei ainoastaan 12-vuotiaiden lasten perheitä.

KUVIO 2. Suomen lapsiperheet tyypeittäin 2002 (Tilastokeskus).

KUVIO 3. Lapsiperheet tyypeittäin tämän tutkimuksen mukaan.

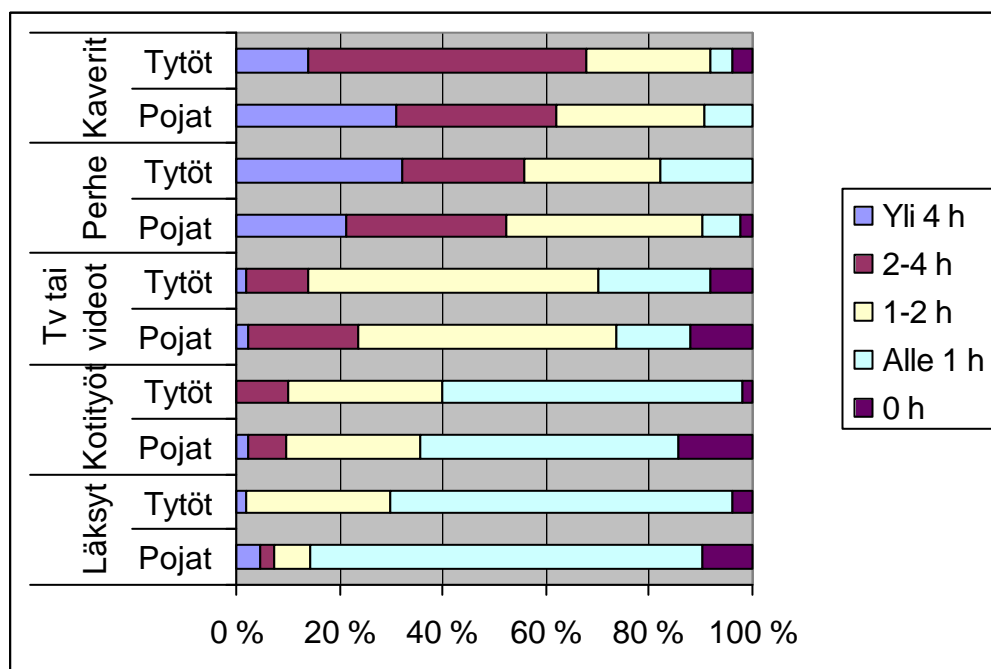
6.5 Aineiston analysointi

Koodasin kyselylomakkeen tiedot tietokoneelle Excel-taulukkolaskenta -ohjelmaan. Sen jälkeen siirsin aineiston SPSS for Windows 11 -ohjelmaan, jonka avulla käsitelin aineistoa. Käytin kerätyn aineiston kuvailuun pääasiassa frekvenssijakaumia ja ristiintaulukointia. Käytin myös joissakin tapauksissa χ^2 -testiä, riippumattomien muuttujien T-testiä sekä Pearsonin korrelaatiokerrointa ja ANOVAa. Kysymyksissä 16 ja 18 kävin vastaukset läpi, luokittelin ne ja tein sisällön analyysiä laadullisesti. Kuvioden tekemiseen käytin Microsoft Excelillä. Koska taustamuuttujien määrät olivat eri suuria, käytin vertailuissa prosentuaalisia osuuksia.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Lapsen ajankäyttö arkipäivisin

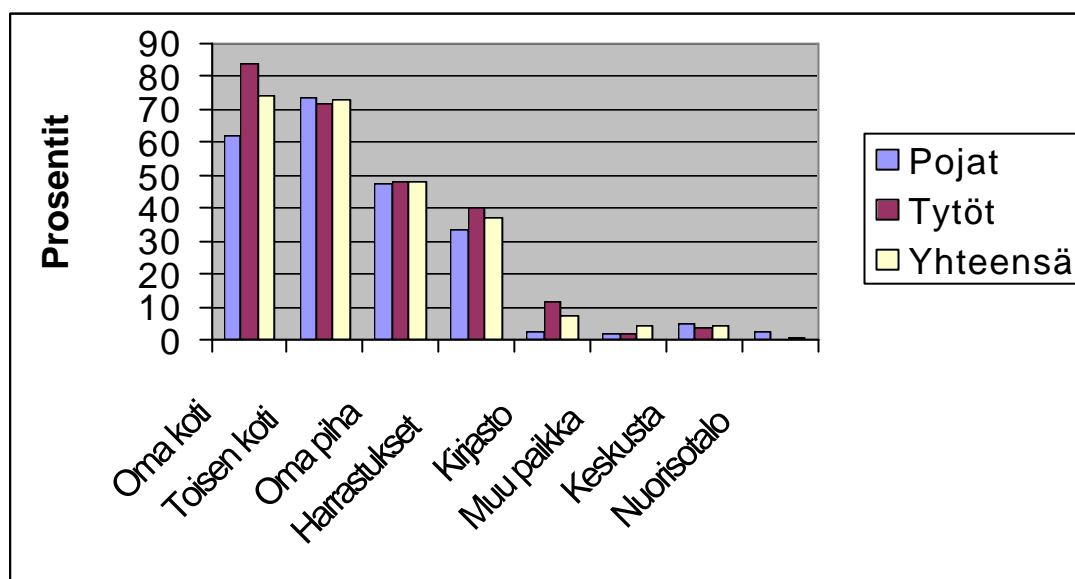
Kuviosta 4 on nähtävissä mm. että lapset käyttivät eniten vapaa-aikaansa arkipäivisin kavereiden ja sen jälkeen perheen kanssa. Tytöistä yli puolet käyttivät kavereiden tapaamiseen 2–4 tuntia päivässä, ja pojista noin kolmannes vietti ystäviensä kanssa yli neljä tuntia päivisin. Perheen kanssa yhdessäoloon kuten pelailuun, syömiseen jne., aikaa kului noin kolmanneksella 2–4 tuntia päivässä. Tytöistä neljännes vietti aikaa perheen kanssa yli 4 tuntia päivässä. Kolmanneksi eniten aikaa käytettiin television tai videoiden katseluun, johon noin puolet sekä pojista että tytöistä käyttivät 1–2 tuntia päivässä. Kotitöihin, kuten siivoamiseen, ruoanlaittoon jne., kului aikaa suurimmalta osalta alle tunti päivässä. Pojista yksi kuudesta ei tehnyt kotitöitä ollenkaan. Vähiten aikaa käytettiin koulun kotitehtävien tekemiseen, johon aikaa meni yleisimmin alle tunti päivässä. Tytöistä kuitenkin noin kolmannes käytti läksyjen tekemiseen 1–2 tuntia.

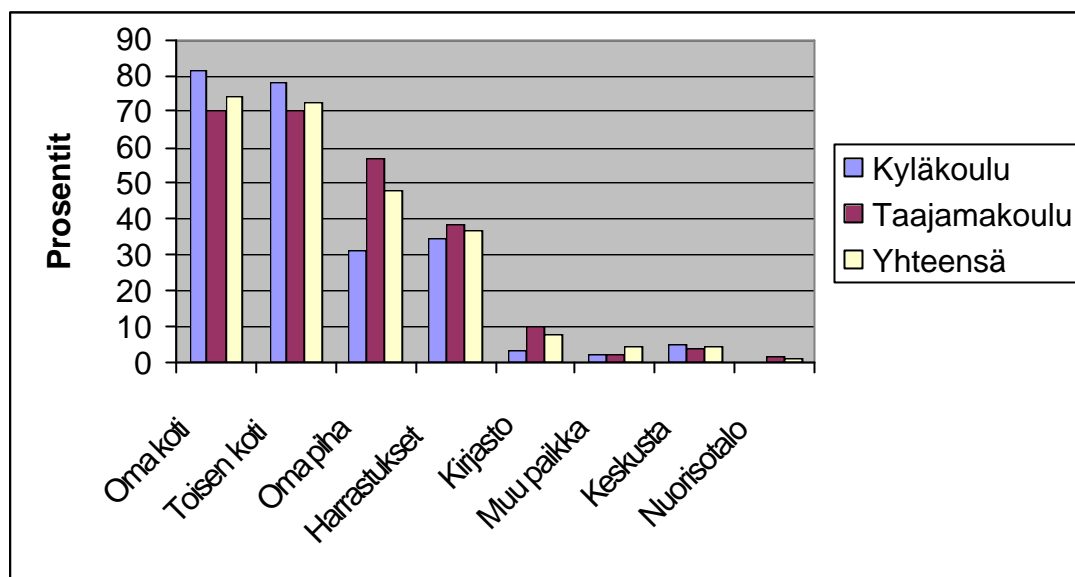
KUVIO 4. Mihin ja kuinka paljon tytöt ja pojat käyttivät aikaansa arkipäivisin

7.2 Kavereiden tapaamispaikat

Tässä tutkimuksessa todettiin, että kaverit olivat vahvasti läsnä tutkittujen lasten elämässä. Suurin osa mainitsi kavereiden tapaamispaikaksi oman kodin. Tytöt tapasivat kavereitaan melkein merkitsevästi ($X^2 = 5,78$, $p = 0,016$) enemmän omassa kodissaan kuin pojat (kuvio 5). Melkein yhtä suosittu tapaamispaikka oli jonkun toisen koti. Noin puolet ilmoittivat tapaavansa kavereitaan omassa pihassa tai oman talon lähipiirissä. Keskusta, nuorisotalo ja kirjasto eivät olleet tämän ikäisten suosikkitapaamispaikkoja, tosin noin joka kymmenes työstä ilmoitti tapaavansa ystäviään kirjastossa. Reilu kolmannes mainitsi tapaavansa kavereitaan harrastusten yhteydessä. Muita tapaamispaikkoja olivat koulu ja kauppa. Taajamakoululaiset tapasivat kavereitaan melkein merkitsevästi ($X^2 = 5,40$, $p = 0,020$) enemmän omassa pihassa tai kodin lähiympäristössä kuin kyläkoululaiset (kuvio 6).

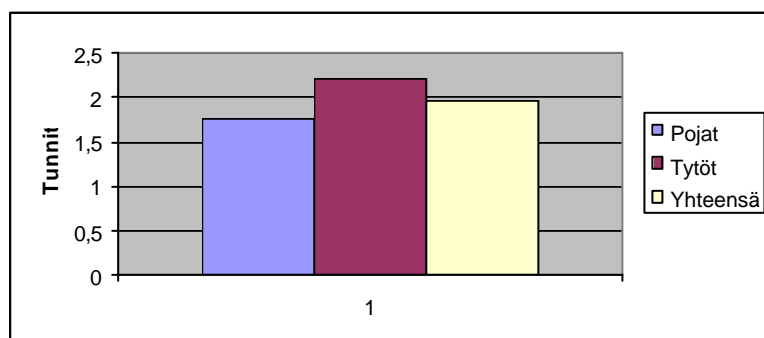
KUVIO 5. Kavereiden tapaamispaikat sukupuolen mukaan

KUVIO 6. Kavereiden tapaamispaikat koulun mukaan

7.3 Yksin kotona arkipäivisin

Lapset olivat yksin, ilman aikuisen valvontaa, arkipäivisin keskimäärin kaksi tuntia. Tytöt olivat keskimäärin noin puoli tuntia enemmän yksin kotona kuin pojat (kuvio 7). Taajamakoululaiset olivat keskimäärin hiukan alle puoli tuntia enemmän yksin kotona kuin kyläkoululaiset. Yksinolossa perhetyyppien mukaan oli vain hyvin pieniä eroja. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei kuitenkaan ollut sukupuolen, koulujen eikä perhetyyppien välillä.

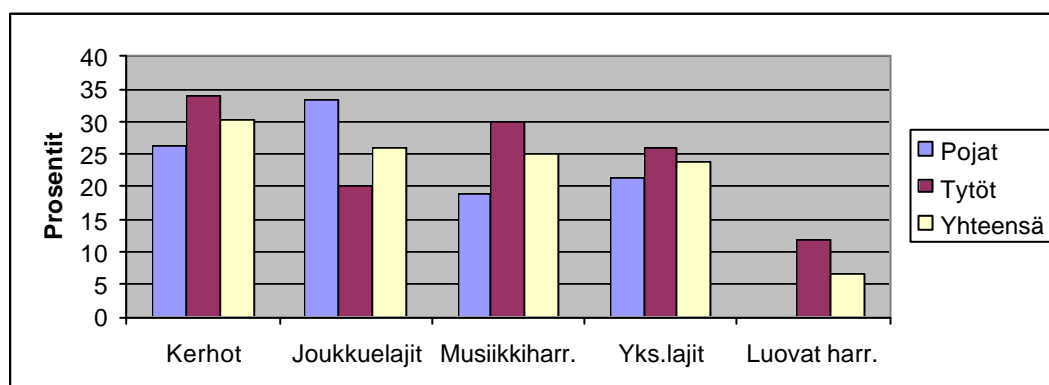

KUVIO 7. Yksinolo arkipäivisin sukupuolen mukaan

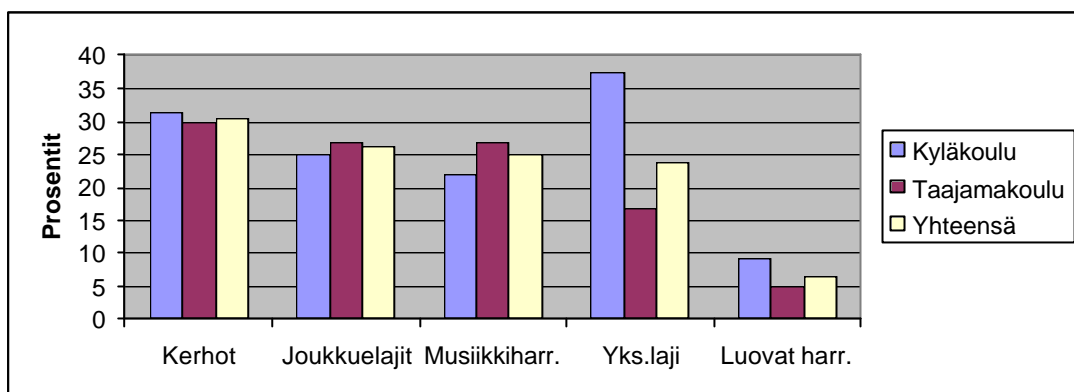
7.4 Ohjatut harrastukset

7.4.1 Harrastetut lajit

Suosituimpia ohjattuja harrastuksia olivat erilaiset kerhot, joihin noin joka kolmas lapsi osallistui (kuvio 8). Mainittuja kerhoja tässä tutkimuksessa olivat mm. kokkikerho, 4H-kerho ja seurakunnan kerho. Urheilun joukkuelajit olivat poikien keskuudessa suositumpia kuin tyttöjen, kun taas tytöt harrastavat poikia enemmän yksilölajeja. Urheilusta joukkuelajeihin osallistui noin neljännes ja yksilölajeihin hieman alle neljännes. Musiikkiharrastuksia oli noin joka viidennellä. Musiikin harrastajia oli enemmän tytöissä kuin pojissa. Luovia harrastuksia oli joka kymmenennellä tytöistä, pojilla niitä ei ollut ollenkaan. Luoviin harrastuksiin tässä tutkimuksessa luettiin mm. käsityöt, askartelu, kuvataide jne. Ohjatut harrastukset jakautuivat melko tasaisesti kylä- ja taajamakoulujen kesken. Musiikin harrastajia löytyi enemmän taajamakouluista kuin kyläkouluista (kuvio 9). Kyläkoululaiset harrastivat yksilölajeja melkein merkitsevästi ($\chi^2 = 4,98$, $p = 0,026$) enemmän kuin taajamakoululaiset (kuvio 12). Yksilölajeilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan urheilulajeista kaikkia muita paitsi joukkuelajeja (esim. juoksu, ratsastus, pituushyppy jne.) Muita tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt ohjattujen harrastusten, sukupuolen eikä koulujen välillä.

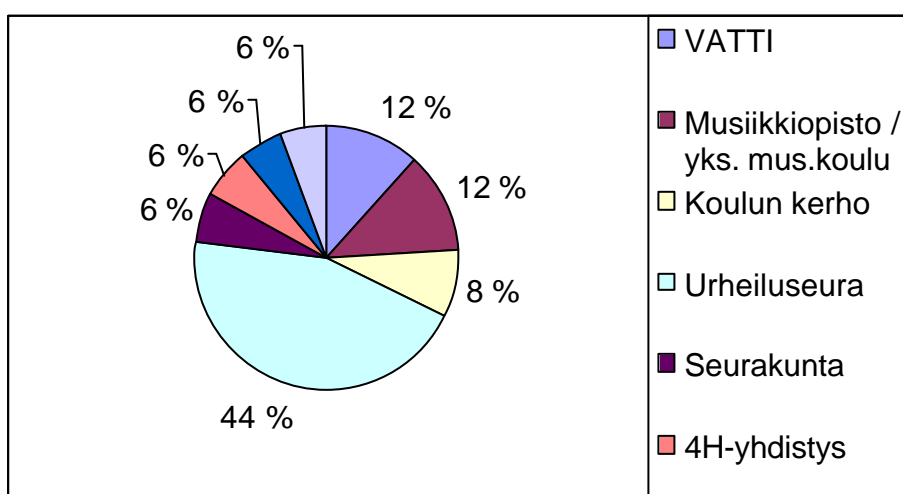
KUVIO 8. Tyttöjen ja poikien ohjatut harrastukset

KUVIO 9. Kylä- ja taajamakoululaisten ohjatut harrastukset

7.4.2 Ohjattujen harrastusten järjestäjät

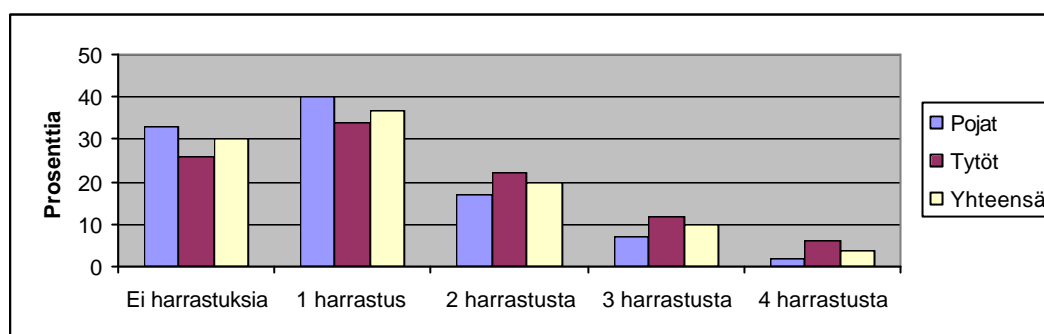
Tyypillisin ohjattujen harrastusten järjestäjä oli urheiluseura (kuvio 10). Reilu kymmenesosa ohjatuista harrastuksista oli VATIn järjestämiä (VATTI = vapaa-aikatoimen tiimi, johon kuuluvat kirjasto-, kansalaisopisto-, vapaa-ajan tila- ja nuorisopalvelut, vapaa-ajan palvelut ja vapaa-ajan lautakunta). Vajaa kymmenesosa ohjatuista harrastuksista oli koulun järjestämiä. Oma paikkansa oli myös 4H-yhdistyksellä ja paikallisilla partioilla (Vihtavuoren Visaiset ja Kuuvalon Vaeltajat). Seurakuntaan kuuluvat tässä evankelisluterilainen seurakunta sekä helluntai- ja baptistiseurakunta. Muihin kuuluvat tässä esimerkiksi yksityiset ratsastustallit.

KUVIO 10. Ohjattujen harrastusten järjestäjät

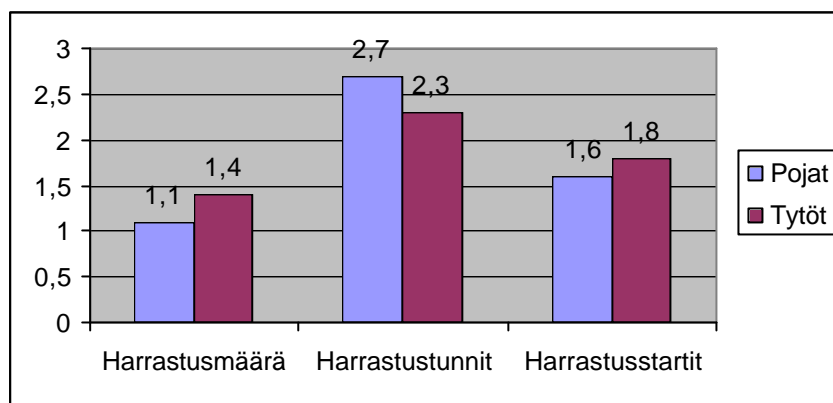
7.4.3 Harrastusmäärät, -tunnit ja -startit viikossa

Kuviosta 11 näkyvät tyttöjen ja poikien ohjattujen harrastusten määrät. Lapsella oli yleisimmin yksi ohjattu harrastus. Neljä oli suurin harrastusmäärä tähän tutkimukseen osallistuneiden keskuudessa. Tytöistä noin seitsemän kymmenestä ja pojista noin kuusi kymmenestä osallistui ohjattuihin harrastuksiin. Noin kolmanneksella lapsista ei ollut ohjattuja harrastuksia ollenkaan.

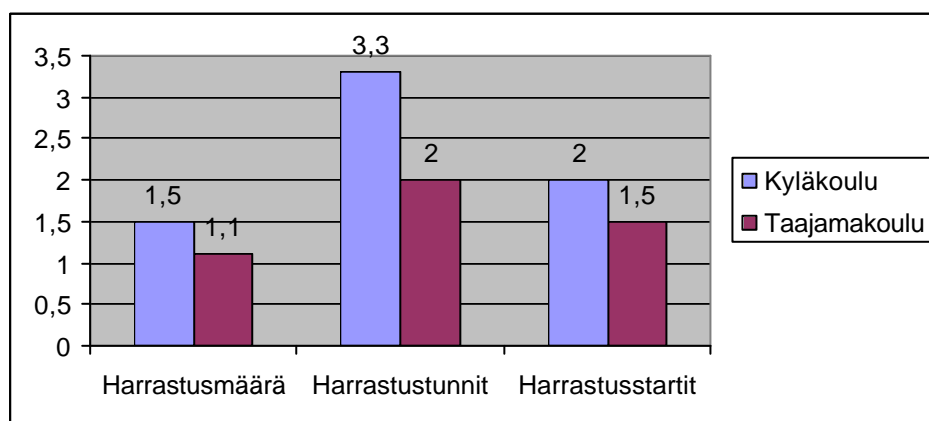
KUVIO 11. *Harrastusmäärät sukupuolen mukaan*

Harrastusstartilla tarkoitetaan sitä kuinka monta kertaa lapsi lähtee viikon aikana harrastuksiin. Keskimäärin harrastusstartteja oli viikossa kaksi (kuvio 12). Keskimääräinen ohjattujen harrastusten tuntimäärä viikossa oli 2,5 tuntia. Tyttöillä harrastuksia oli määrällisesti enemmän kuin pojille, mutta pojat viettivät tyttöjä enemmän aikaa harrastuksissa viikon aikana. Jokaisella oli keskimäärin yksi ohjattu harrastus. Harrastusmäärissä, -tunneissa ja -starteissa ei ollut tilastollisia eroja. Positiivista lineaarista riippuvuutta oli harrastustuntien ja starttien, harrastustuntien ja harrastusmäärien välillä sekä harrastusmäärän ja starttien välillä. Riippuvuus oli voimakkainta ($r = 0,900$) harrastusmäärän ja starttien välillä. Vanhempien taloudellisen tilanteen ja harrastusmäärän välillä ei todettu lineaarista riippuvuutta. Toisin sanoen perheen taloudellinen tilanne ei ollut tämän tutkimuksen perusteella yhteydessä harrastusmäärään, -tunteihin ja -startteihin. Perhetyypit ryhmittelin ydinperheeseen ja muihin perheisiin, koska tässä otoksessa oli vain kaksi yksinhuoltajaisää

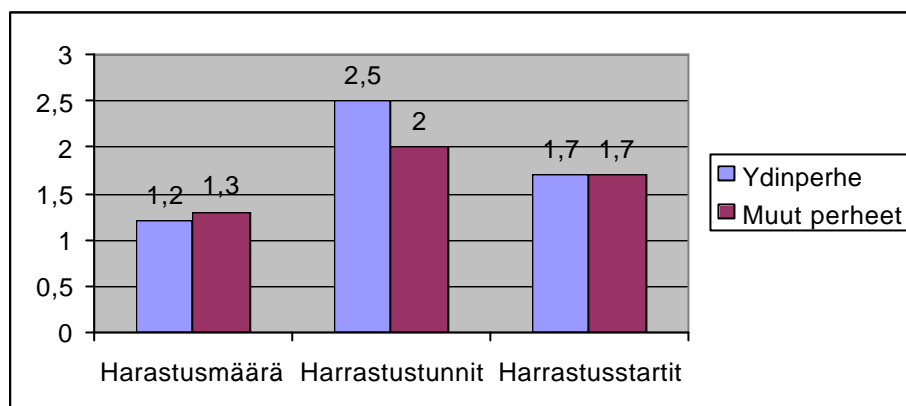

KUVIO 12. *Harrastusmäärän, -tuntien ja -starttien keskiarvot viikossa sukupuolen mukaan*

Tilastollisia merkitsevyyksiä ei ollut harrastusmäärän, -starttien ja -tuntien keskiarvoissa koulujen välillä (kuvio 13). Harrastustunteja tosin kertyi viikossa kyläkoululaisille tilastollisesti suuntaa antavasti ($p = 0,053$), peräti 1,3 enemmän kuin taajamakoululaisille. Ydinperheen lapsilla harrastustunteja oli noin puoli tuntia viikossa enemmän kuin muiden perheiden lapsilla (kuvio 14). Perhetyypillä ja harrastusmäärän, -tuntien ja -starttien keskiarvoja vertailtaessa ei löytynyt kuitenkaan tilastollisia merkitsevyyksiä.

KUVIO 13. *Harrastusmäärän, -tuntien ja -starttien keskiarvot viikossa koulun mukaan*

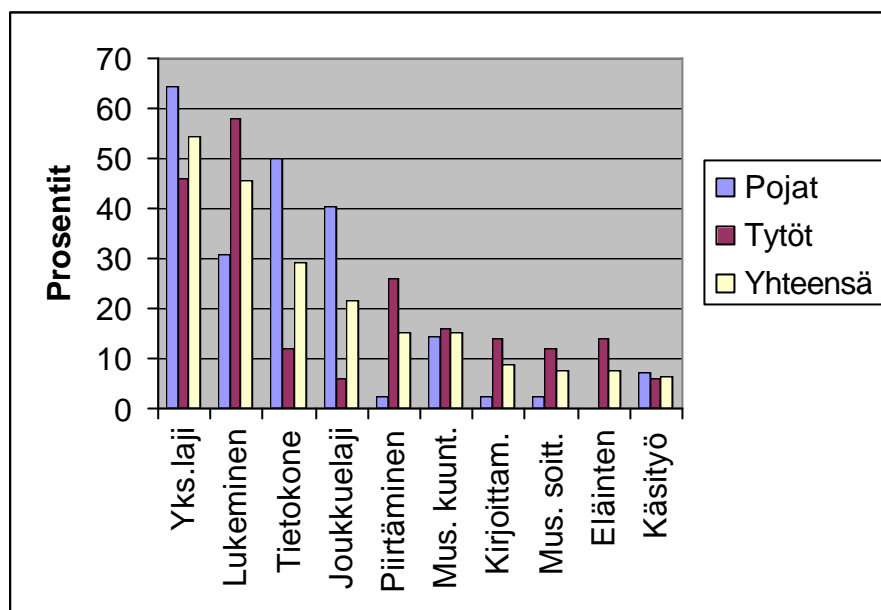

KUVIO 14. *Harrastusmäärän, -tuntien ja -starttien keskiarvot viikossa perhetyypin mukaan*

Suurin osa lapsista oli (87 %) tyytyväisiä harrastustensa määrään. Reilu kymmenesosa (11 lasta) oli sitä mieltä, että heillä oli harrastuksia liian vähän. Vain yksi oli sitä mieltä, että hänellä oli liikaa harrastuksia.

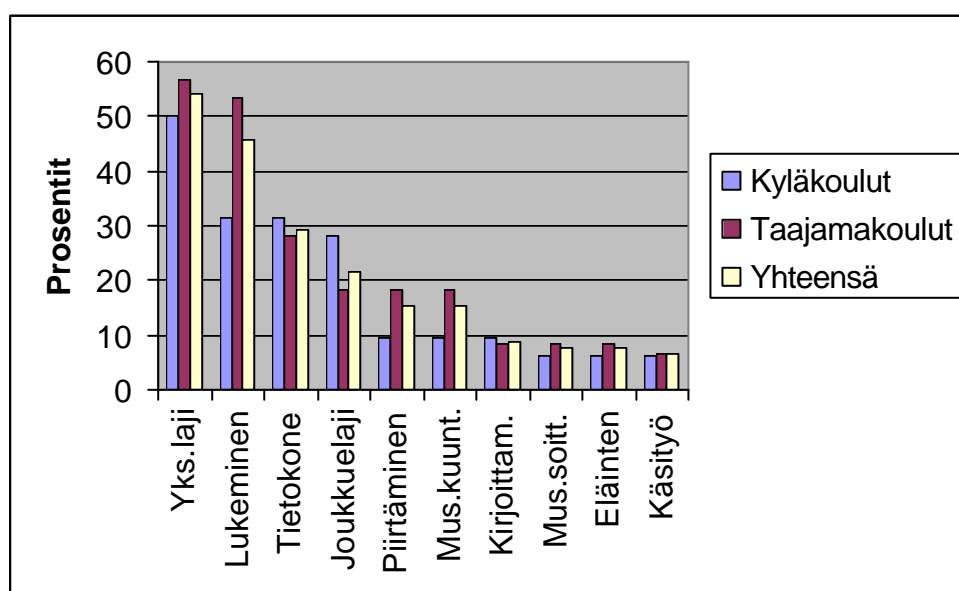
7.5 Ohjaamattomat harrastukset

Suosituimmaksi ohjaamattomista harrastuksista nousi urheilun eri yksilölajien harrastaminen (kuvio 15), jota yli puolet lapsista ilmoitti harrastavansa. Urheilun yksilölajeja tässä tutkimuksessa olivat kävely, ratsastus, hiihto, luistelu, laskettelu jne. Toiseksi eniten (melkein puolet tutkittavista) vapaa-aikaa kulutettiin lukemiseen, joka oli enemmän tyttöjen kuin poikien huvia. Tytöt lukivat tilastollisesti merkitsevästi ($\chi^2 = 6,7$, $p = 0,009$) poikia enemmän. Noin kolmannes vietti aikaansa tietokoneen parissa, mikä oli pojille paljon yleisempää kuin tytöille. Pojat viettivät erittäin merkitsevästi ($\chi^2 = 15,8$, $p = 0,000$) tyttöjä enemmän aikaa tietokoneen parissa. Viidennes harrasti joukkuelajeja, joista poikien osuus oli tyttöjä huomattavasti suurempi. Pojat harrastivat joukkuelajeja erittäin merkitsevästi ($\chi^2 = 15,95$, $p = 0,000$) enemmän kuin tytöt. Eläinten hoito oli pelkästään tyttöjen huvia. Eläinten hoitoon tässä tutkimuksessa kuuluivat hevosten ja pienempien lemmikkien hoitaminen. Joukkuelajeista suosituin oli koripallo ja toiseksi suosituin jalkapallo. Tytöt harrastivat piirtämistä erittäin merkitsevästi ($\chi^2 = 9,9$, $p = 0,002$) enemmän kuin pojat.

KUVIO 15. Ohjaamattomat harrastukset sukupuolen mukaan

Kuviosta 16 nähdään erot kylä- ja taajamakoululaisten välillä. Yhtenä merkittävänä asiana voidaan mainita, että taajamakoulujen oppilaat lukivat tilastollisesti melkein merkitsevästi ($\chi^2 = 4,10$, $p = 0,043$) enemmän kuin kyläkoulujen oppilaat. Muista lajeista ei löytynyt tilastollisia merkitsevyys.

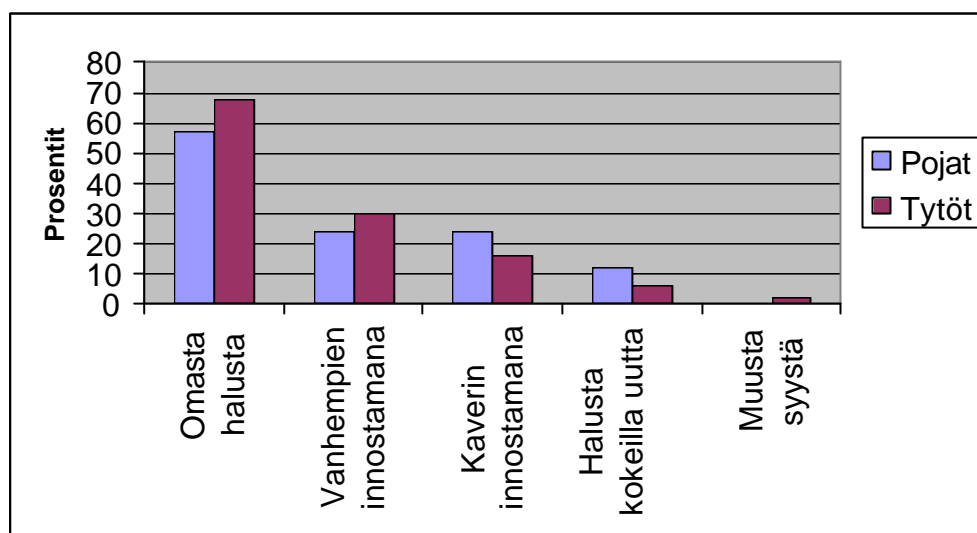

KUVIO 16. Ohjaamattomat harrastukset koulun mukaan.

7.6 Lasten valintoja harrastuksen aloittamisesta sen lopettamiseen

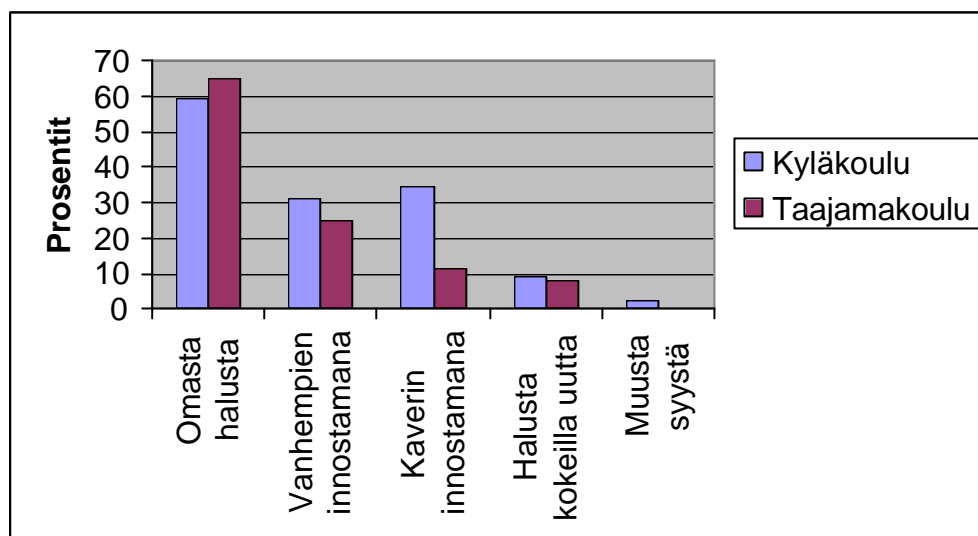
7.6.1 Lapsi aloittaa harrastuksen

Useimmat lapsista, eli kaksi kolmesta, aloittivat harrastuksen omasta halustaan (kuvio 17). Noin kolmannes mainitsi vanhempien innostamisen syynä harrastuksen aloittamiseen. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut tyttöjen ja poikien välillä.

KUVIO 17. *Harrastuksen aloittaminen sukupuolen mukaan*

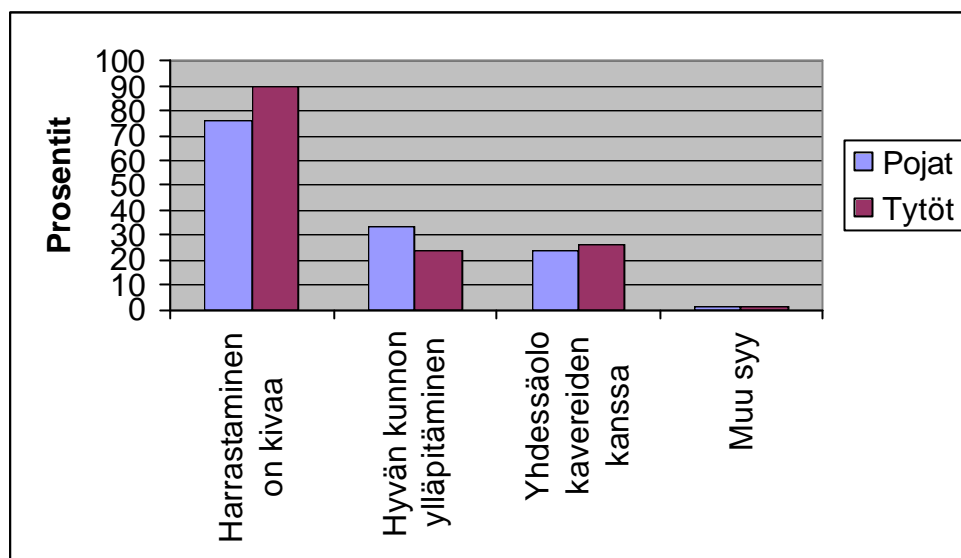
Kuviossa 18 nähdään erot kyläkoululaisten ja taajamakoululaisten välillä. Kyläkoululaiset aloittivat harrastuksensa merkitsevästi enemmän kaverin innostamana kuin taajamakoululaiset ($X^2 = 6,84$, $p = 0,009$). Muita syitä harrastukseen aloittamiseen tässä tutkimuksessa olivat: veljen innostamana ja äiti piti kerhoa.

KUVIO 18. *Harrastuksen aloittaminen koulun mukaan*

7.6.2 Lapsi jatkaa harrastusta

Melkein kaikki mainitsivat harrastuksen jatkamiseksi sen, että harrastaminen on yksinkertaisesti kivaa. Reilu kolmannes pojista halusi pitää hyvää kuntoa yllä harrastuksessaan (kuvio 19). Kyläkoulujen oppilaat pitivät tärkeämpinä asioina hyvän kunnon ylläpitämistä ja kavereiden kanssa yhdessäoloa kuin taajamakoululaiset. Muita syitä harrastuksen jatkamiseen tässä tutkimuksessa olivat: koska on hankittu välineitä ja koska saa tavata eläimiä. Tilastollisia merkitsevyyksiä ei ollut sukupuolen eikä koulujen välillä.

KUVIO 19. Harrastuksen jatkaminen sukupuolen mukaan

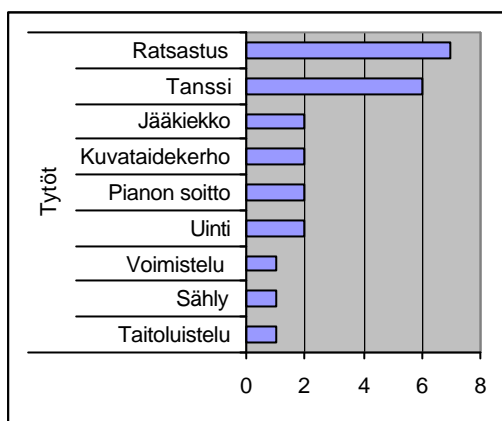
7.6.3 Lapsi lopettaa harrastuksen

Tähän tutkimukseen osallistuneista lapsista noin joka kuudes (14 lasta) oli joskus lopettanut jonkin harrastuksen. Harrastus oli lopetettu yleisimmin sen loppumisen vuoksi (5 mainintaa). Seuraavaksi eniten harrastuksia oli lopetettu ystävän jäätyä pois harrastuksesta (4 mainintaa). Myös ajan puute vaikutti harrastuksen lopettamiseen (3 mainintaa). Muissa syissä kolme joutui lopettamaan harrastuksen muuton takia. Muita mainintoja harrastuksen lopettamisesta olivat: ope puuttui, oli kyytiongelma, äiti sanoi, ikäraja nostettiin ja oli liian rankkaa.

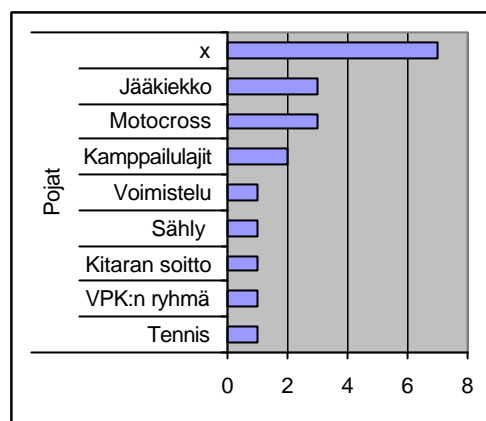
7.7 Toiveharrastukset

7.7.1 Tyttöjen ja poikien toiveharrastukset ja niiden kariutuminen

Tytöistä 23:lla ja pojista 11:llä oli toiveharrastuksia. Kuvioista 20 nähdään, että tyttöjen ylivoimaisesti suosituin toiveharrastus oli ratsastaminen ja toisena tanssi. Poikien toiveharrastuksessa kärkisijan jakoivat jääkiekko ja motocross, seuraavana olivat kamppailulajit (kuvio 21). Jääkiekko oli myös kahden tytön toiveharrastus. Yhden maininnan harrastuksia olivat rumpujen ja kitaran soitto, VPK:n nuorisoryhmä, squash/tennis sekä taitoluistelu.

KUVIO 20. Tyttöjen toiveharrastukset

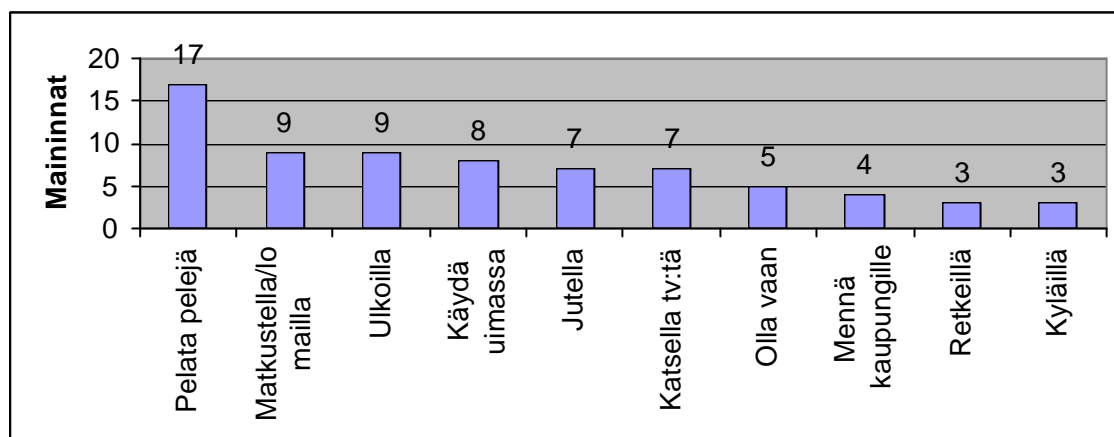

KUVIO 21. Poikien toiveharrastukset

Toiveharrastukset näyttivät kariutuvan suurimmalta osalta harrastamisen kalleuteen (8 lasta). Seitsemän ilmoitti aikansa olevan kortilla. Harrastuspaikkojen puuttumisesta mainitsi viisi lasta. Kolme sanoi harrastuspaikan olevan liian kaukana tai kyydityksessä tulevan ongelmia.

7.7.2 Lasten toiveita perheen kanssa vietetystä ajasta

Kysyttäessä, mitä lapset haluaisivat tehdä perheen kanssa, eniten mainintoja sai erilaisten pelien pelaaminen (kuviot 22). Näistä pelaamistoiveista lautapeliin osuus oli viidennes. Muita toivottuja pelaamisia olivat esim. squash, tennis, kortin pelu ja pleikkarilla pelaaminen. Matkustelu ja lomailu olivat yhdeksän lapsen toiveena. Matkakohteita ei ollut yleensä nimetty, paitsi Lappi ja ulkomaat. Seitsemän mainintaa oli juttelemisesta. Jotenkin yllättävältä tuntui se, että lapset halusivat katsoa televisiota vanhempiensa kanssa. Ehkä lapset odottavat aikuiselta myös keskustelua ainakin ohjelmasta television katsomisen yhteydessä. Monelle riitti se, että ollaan vaan yhdessä (5 mainintaa). Muutamat (4 mainintaa) halusivat mennä vanhempien kanssa kaupungille shoppailemaan, elokuviin tms. Retkeily ja kyläily olivat joidenkin lasten toiveena. Perheen kanssa suunnatut kyläilyt saattavat olla samalla myös matkailua, jos sukulaiset asuvat eri puolilla Suomea. Aikuisen kanssa yhdessä oleminen ja pelaaminen näyttävät olevan tämän ikäiselle lapselle tärkeitä asioita. Vanhempien kanssa haluttaisiin tehdä samoja asioita kuin kaveripiirissä, lomailuja ja retkeilyjä lukuun ottamatta. Kaikki lasten vastaukset näkyvät liitteestä neljä, osa taulukosta 2.

KUVIO 22. Mitä haluaisi tehdä perheen kanssa ”top ten”

TAULUKKO 2. Esimerkkejä lasten vastauksista

Pelata pelejä:	pelata lautapelejä, pelata squashia, tennistä, pelata korttia
Matkustella/lomailla:	lähteä Lappiin lomalle, matkustella, lähteä lomalle
Ulkoilla:	olla ulkona, ulkoilla, kävellä, käydä laskemassa mäkeä
Käydä uimassa:	käydä uimassa, käydä uimahallissa
Jutella:	jutella ja tehdä jotain kivaa, olla kotona ja jutella
Katsella tv:tä:	katsella jotain elokuvia, katsella leffoja, katsoa tv:tä
Olla vaan:	olla kotona, olla enemmän yhdessä, olla vaan
Mennä kaupungille:	käydä kaupungissa, shoppailla, lähteä kaupungille
Retkeillä:	liikkua luonnossa, retkeillä,
Kyläillä:	no mennä mummilaan perheen kanssa, käydä kylässä

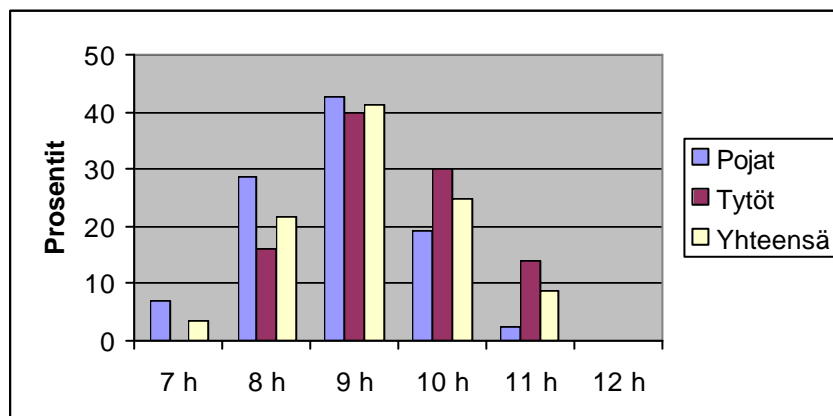
7.8 Harrastamiseen painostaminen

Laukaassa vanhemmat eivät painostaneet lapsiaan harrastamiseen, ainakaan tämän tutkimuksen perusteella. Vain kolme lasta ilmoittivat, että heitä painostettiin harrastamaan jotakin. Toinen vaihtoehto on se, että lapset vastasivat sosiaalisesti hyväksyttävästi, eivätkä maininneet mitään painostamisesta. Kahdessa lomakkeessa mainittujen kolmen lisäksi oli maininta painostamisesta, mutta se oli pyyhitty pois. Ehkä lapset eivät uskaltaneet ilmoittaa, että heitä painostetaan harrastamiseen. Kahta poikaa painostettiin harrastamiseen, toista kitaran soittoon ja toista koripalloon.

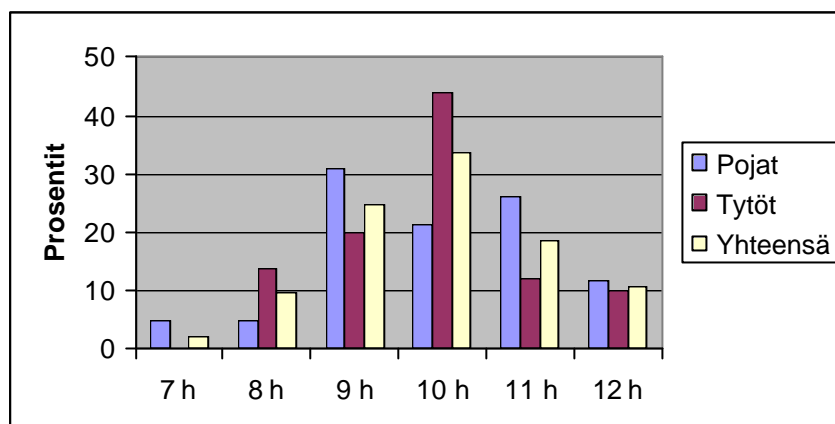
Tytöistä vain yksi koki, että häntä painostettiin harrastamaan; lajina oli jääkiekko. Yhteensä siis 3,3 prosenttia lapsista koki, että häntä painostettiin jonkin lajin harrastamiseen.

7.9 Nukkuminen viikolla ja viikonloppuisin

Lapset ilmoittivat nukkuvansa viikolla keskimäärin 9 (kuvio 23) ja viikonloppuisin 10 tuntia (kuvio 24). Pojat nukkuivat viikolla keskimäärin 8,8 tuntia ja tytöt 9,4 tuntia. Viikonloppuisin (aamut, jolloin ei tarvitse herätä kouluun) sekä tytöt että pojat nukkuivat enemmän kuin viikolla (aamut, jolloin herätään kouluun); pojat keskimäärin 10 tuntia ja tytöt 9,8 tuntia. Positiivista lineaarista riippuvuutta voidaan todeta viikolla nukkumisen ja viikonloppunukkumisen välillä ($p = 0,001$), toisin sanoen ne, jotka nukkuvat paljon viikolla, nukkuvat myös paljon viikonloppuisin. Tytöt nukkuivat viikolla erittäin merkitsevästi ($p = 0,001$) enemmän kuin pojat. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut vertailtaessa nukuttujen tuntien keskiarvoja koulujen ja perhemuotojen kesken. Nukkumisen ja harrastusmäärien, -tuntien ja -starttien keskiarvoja vertailtaessa ei löytynyt myöskään tilastollisesti merkitseviä eroja.

KUVIO 23. Poikien ja tyttöjen nukkuminen viikolla

KUVIO 24. Poikien ja tyttöjen nukkuminen viikonloppuna

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen päätulosten tarkastelua

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa 5.-luokkalaisten arkipäivän (ei viikonlopun) ajankäyttöä ja kuvailla heidän ohjattuja ja ohjaamattomia harrastuksiaan. Myös taustamuuttujien, sukupuoli, koulu ja perhetyyppi, yhteyksiä edellä mainittuihin selvitettiin. Lapset viettivät eniten aikaansa arkipäivisin kavereiden ja perheen kanssa. Kolmanneksi eniten aikaa käytettiin television tai videoiden katseluun, johon käytettiin yleisimmin 1–2 tuntia päivässä. Kotitöiden tekemiseen aikaa kului yleensä alle tunti päivässä. Vähiten aikaa käytettiin koulun kotitehtävien tekemiseen, johon aikaa meni suurimmalla osalla alle tunti päivässä.

Tärkein kavereiden tapaamispaikka oli oma koti, joka oli tytöille tilastollisesti melkein merkitsevästi tärkeämpi tapaamispaikka kuin pojille. Myös taajamakoululaisille koti oli melkein merkitsevästi tärkeämpi tapaamispaikka kuin kyläkoululaisille. Arkipäivisin lapset olivat keskimäärin kaksi tuntia yksin kotona. Tytöt olivat keskimäärin noin puoli tuntia enemmän yksin kotona arkipäivisin kuin pojat.

Suosituimpia ohjatuista harrastuksista olivat erilaiset kerhot, joihin noin seitsemän kymmenestä osallistui. Seuraavaksi tulivat urheilun joukkuelajit ja musiikkiharrastukset. Poikien keskuudessa suosituimpia olivat joukkuelajit ja tyttöjen keskuudessa kerhot. Jokaisella oli keskimäärin yksi ohjattu harrastus, mutta noin kolmanneksella lapsista niitä ei ollut ollenkaan. Melkein kaikki olivat tyytyväisiä harrastustensa määrään. Pojat harrastivat tyttöjä enemmän urheilun joukkuelajeja, kun taas tytöt poikia enemmän yksilölajeja. Musiikkiharrastuksia oli noin viidenneksellä. Musiikin harrastajia oli enemmän tytöissä kuin pojissa. Luovia harrastuksia oli tytöillä reilulla kymmenesosalla, pojilla ei ollenkaan. Tyypillisin ohjattujen harrastusten järjestäjä oli urheiluseura. Keskivertolapsi lähti kaksi kertaa viikossa harrastuksiin, jotka kestivät noin 2,5 tuntia viikossa. Tytöillä harrastuksia oli määrällisesti hieman poikia enemmän, mutta pojat viettivät viikon aikana enemmän aikaa harrastuksissa kuin tytöt.

Suosituimmaksi ohjaamattomista harrastuksista nousi urheilun yksilölajien harrastaminen, toiseksi lukeminen. Kolmanneksi eniten aikaa kulutettiin tietokoneen parissa, mikä oli pojille tilastollisesti erittäin merkitsevästi yleisempää kuin tytöille. Viidennes harrasti joukkuelajeja, joita pojat harrastivat erittäin merkitsevästi enemmän kuin tytöt. Tytöt lukivat poikia tilastollisesti merkitsevästi enemmän sekä harrastivat myös piirtämistä tilastollisesti erittäin merkitsevästi enemmän kuin pojat.

Useimmat lapsista aloittivat harrastuksen omasta halustaan. Kyläkoululaiset aloittivat harrastuksensa kaverin innostamana tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin taajamakoululaiset. Melkein kaikki mainitsivat harrastuksen jatkamiseksi sen, että harrastaminen on kivaa. Tähän tutkimukseen osallistuneista 15,2 % (14 lasta) oli joskus lopettanut jonkin harrastuksen. Harrastus oli lopetettu yleisimmin harrastuksen loppumisen vuoksi sekä ystävän jäätyä pois harrastuksesta. Tyttöjen ylivoimaisesti suosituin toiveharrastus oli ratsastaminen. Poikien toiveharrastuksessa kärjessä olivat jääkiekko ja motocross. Perheen kanssa lapset kuluttaisivat aikaansa mieluiten pelaamalla erilaisia pelejä, matkustelemalla, lomailemalla ja ulkoilemalla.

Keskivertolapsi nukkui viikolla noin 9 ja viikon-loppuisin noin 10 tuntia. Pojat nukkuivat viikolla keskimäärin 8,8 tuntia ja tytöt 9,4 tuntia. Tytöt nukkuivat viikolla poikia enemmän tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Viikonloppuisin nukuttiin enemmän kuin viikolla. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut nukkumisten keskiarvojen vertailussa koulujen eikä perhemuotojen välillä.

8.2 Yksin, kavereiden ja perheen kanssa

Tässä tutkimuksessa lapset olivat arkipäivisin keskimäärin kaksi tuntia yksin ilman vanhempien valvontaa, tytöt noin puoli tuntia enemmän kuin pojat. Tämän tutkimuksen mukaan viikkoon tulisi noin kymmenen tuntia yksin olemista. Tutkimusten (Pulkkinen 2002a, 24–25) mukaan ”yli kymmenen tunnin oleskelu viikossa ilman aikuisten valvontaa lisää ongelmakäyttäytymistä”. Tässä tutkimuksessa oltiin siinä rajamailla; tytöillä uhka ongelmakäyttäytymiseen oli suurempi. Vuoden 2001 perhebarometrissa lasten yksin kotona oleminen iltapäivisin oli yleisintä 11-vuotiaiden ja kaupungissa asuvien lasten keskuudessa sekä siviilisäädyltään eronneiden tai naimattomien huoltajien lasten keskuudessa. (Paajanen 2001, 23.)

Ruotsiin verrattaessa voimme todeta, että suomalaiset 8- ja 11-vuotiaat lapset viettivät iltapäivisin enemmän aikaa yksin kotona kuin ruotsalaiset 10-vuotiaat lapset (Nordström 1998).

Arkipäivisin eniten aikaa kulutettiin kavereiden kanssa, mikä todettiin myös Keskisen (2001) tutkimuksessa. On hyvä muistaa, että lasten ystävyys-suhteet ovat tärkeitä mm. minäkuvan ja itsetunnon kehittämisessä. Varsinkin poikien terveet ystävyys-suhteet suojelevat heitä riskikäyttäytymiseltä ja auttavat heitä pärjäämään koulussa (Pollack 1999, 221). Tutkimukseni osoitti, että koululaiset kaipaisivat edelleen aikaa olla vanhempiansa kanssa. Tulokseni on samansuuntainen kuin Pelastakaa Lapset (PeLa) ry:n Lapsen Ääni -nettikyselyssä, jossa kouluikäisistä lapsista 25 % oli sitä mieltä, että isä ei ole heidän kanssaan tarpeeksi. Joka kahdeksas oli sitä mieltä, että äiti on heidän kanssaan tarpeeksi, ja joka seitsemäs sitä mieltä, että isä on heidän kanssaan tarpeeksi (E-gallup 2004). Perheen kanssa lapset kuluttaisivat aikaansa mieluiten pelaamalla erilaisia pelejä, matkustelemalla, lomailemalla ja ulkoilemalla. Tämä ilmenee myös juuri ilmestyneestä Lapsi 2000 ry:n tekemästä *Kirje isälleni* –selvityksestä, jossa jopa kolmasosassa kirjeitä oli toiveita yhteisistä puuhista. Esille nousivat mm. matkustelu ja harrastukset. Erityisen paljon isän kanssa halusivat viettää aikaa 10–12 -vuotiaat tytöt sekä 13–15 -vuotiaat pojat (Isä kelpaa kaveriksi 2004.) Borland ym. huomauttavat, että keskilapsuudessa elävän lapsen tarpeet liittyvät usein kotiin ja perheeseen, mutta myös ystäviin ja harrastuksiin (Borland ym. 1998, 36–37).

Lasten harrastusmäärään eivät vaikuttaet vanhempien taloudellinen ja koulutuksellinen tilanne, kuten ei yleisesti Keskisen tutkimuksessakaan, jossa perheen varallisuus näkyi kuitenkin harrastettujen liikuntalajien runsaudessa (Keskisen 2001, 36, 60.) Paajasen tutkimuksessa huoltajien koulutuksen lisääntyminen oli yhteydessä lasten ohjattuihin harrastuksiin osallistumiseen (Paajanen 2001, 50). Perhetyypillä ei ollut vaikutusta tässä tutkimuksessa harrastusten määrään; sama asia todettiin myös Keskisen (2001) tutkimuksessa.

8.3 Lukeminen, televisio ja videot

Julkisuudessa on keskusteltu, mm. Keskisuomalaisen yleisönosastolla, lasten vähäisestä lukemisesta. Tämän tutkimuksen mukaan lapset lukevat paljon. Saman

huomion teki myös Keskinen, jonka mukaan nuorista vain 4 prosenttia ei lue mitään lehtiä, kirjoja tai sarjakuvia. Keskinen mukaan lukemisella on yhteyttä myös koulussa menestymiseen. (Keskinen 2001, 38–39, 66.) Erään amerikkalaisen tutkimuksen mukaan paljon lukevat lapset saattavat altistua muita helpommin masennukselle, koska ovat tiedollisesti paljon sivistyneempiä kuin ikätoverinsa (McHale ym. 2000, 1775). Tytöt olivat poikia innokkaampia lukijoita kuten myös Paajasen (2001) tutkimuksessa. Keskinen tutkimuksen mukaan pojista kirjojen lukemista harrastavat pitävät koulun käynnistä ja he myös menestyivät koulussa hyvin (Keskinen 2001, 66). Ehkä tyttöjen enemmän lukemisen voisi selittää ainakin osittain tyttöjen ja poikien luontaisilla eroavaisuuksilla. Lukeminen kuuluu rauhallisiin tekemisiin, jotka ovat enemmän tyttöjen lajeja. Toisena syynä voisi olla se, että nykyään on paljon eläimistä kertovia lehtiä, joita tytöt mielellään lukevat. Tulos on yhteneväinen sen kanssa, että tytöt viettivät aikaa yksin kotona enemmän kuin pojat.

Tässä tutkimuksessa kolmanneksi eniten aikaa kului television ja videoiden ääressä, jossa suurin osa lapsista käytti 1–2 tuntia arkipäivisin. Tilastokeskuksen Joukkoviestintätilastojen mukaan lasten ja nuorten (9–14 -vuotiaat) television katseluun päivittäin käyttämä aika väheni 1980–1999 keskimäärin 12 minuuttia. Keskinen toteaa mm. aktiivisen liikuntaharrastuksen vähentävän television katseluaikaa. (Keskinen 2001, 69–70.) Lasten television ja videoiden katseluaikaa ei saatu tässä tutkimuksessa minuutin tarkkuudella, mutta näyttäisi siltä, että lapsilla on paljon muutakin tekemistä, jolloin aikaa ei jää liian paljon television katselemiseen. Lasten vapaa-ajan käyttöön liittyviä saman suuntaisia tuloksia on saatu aiemmissakin tutkimuksissa (mm. Paajanen 2001 ja Nordström 1998). Perhebarometri 2001:ssä 11-vuotiaat lapset käyttivät yleensä eniten aikaa arki-illasta television katseluun ja leikkimiseen tai urheiluun kaverien kanssa (Paajanen 2001, 33–34). Edellisestä voisi päätellä, että lasten arkipäivän tekemiset eivät eroa paljonkaan eri kokoisten paikkakuntien välillä.

8.4 Tyttöjen ja poikien eroja

Tässä tutkimuksessa seitsemän kymmenestä osallistui ohjattuihin harrastuksiin noin kaksi kertaa viikossa. Saman suuntaisia tuloksia sai myös Paajanen perhebarometrissaan, jossa myös seitsemän kymmenestä 11-vuotiaasta osallistui

ohjattuihin harrastuksiin viikon aikana. Ohjattuun harrastustoimintaan osallistuttiin pääosin 1–3 kertaa viikossa. (Paajanen 2001, 21–22.) Ruotsalaisilla 10-vuotiailla tytöillä oli yleensä yksi säännöllinen harrastus viikossa ja pojilla kaksi. (Nordström 1998.) Tämän tutkimuksen tytöistä 74 ja pojista 66 prosenttia osallistui ohjattuihin harrastuksiin. Tytöt olivat poikia ahkerampia harrastajia myös Paajasen tutkimuksessa, jossa tytöistä 81 prosenttia ja pojista 73 prosenttia osallistui ohjattuihin harrastuksiin. (Paajanen 2001, 45.)

Pojat käyttivät aikaansa tietokoneen kanssa huomattavasti enemmän kuin tytöt. Saman totesi myös Keskinen tutkimuksessaan, jossa pojilla oli enemmän tietokoneharrastuksia kuin tytöillä; pojista vain 8 prosenttia ei ollut missään tekemisissä tietokoneen kanssa vapaa-ajallaan viikon aikana. Tytöissä heitä oli huomattavasti enemmän. (Keskinen 2001, 48.) Myös perhebarometri 2001:ssä pojat käyttivät tietokonetta iltaisin pidemmän aikaa kuin tytöt (Paajanen 2001, 34). PeLan nettigallupissa kouluikäisistä pojista reilu kolmannes ilmoitti käyttävänsä tietokonetta päivittäin, kun taas tytöistä vain joka kymmenes käytti tietokonetta päivittäin (Egallup 2004).

Tässä tutkimuksessa joukkuelajeissa ykköseksi nousi poikien keskuudessa koripallo, jalkapallo oli kakkosena. Muissa tutkimuksissa on löydetty samansuuntaisia tuloksia lasten harrastuksista, vaikka järjestys on ollut hieman erilainen: jalkapallo, salibandy ja koripallo. (mm. Keskinen 2001, Paajanen 2001 ja Nordström 1998.) Tässä tutkimuksessa koripallon suosion selittää Laukaan perinteinen koripalloinnostus, johon pojat lähtevät mukaan kavereiden ja valmentajien innostamina. Kansainvälisissä tutkimuksissa joukkueurheiluun osallistuminen on osoittautunut ongelmalliseksi. Urheilun on todettu jopa lisäävän poikkeavaa käyttäytymistä, esimerkiksi alkoholin käyttöä. Joukkueurheilulla on kuitenkin ollut myönteistä vaikutusta opintojen jatkamiseen oppivelvollisuuskoulun jälkeen. (Pulkkinen, 2002b, 235–236.)

Tässä tutkimuksessa pojat eivät osallistuneet kotitöiden tekoon ollenkaan. Sama suuntaus on todettavissa myös vuoden 2001 perhebarometrissa, jossa tytöt osallistuivat poikia useammin kotitöiden tekoon (Paajanen 2001, 34). Myös Pääkkönen toteaa hyvinvointikatsauksessa (2002, 3), että kotitöiden määrä lisääntyy iän myötä. Sukupuolten välinen ero alkaa Pääkkösen mukaan näkyä yläasteiässä, jolloin tytöt

tekevät poikia enemmän kotitöitä. Kuitenkin jo 5.-luokkalaisten keskuudessa ero oli tässä tutkimuksessa erittäin selvästi näkyvissä.

8.5 Tutkimuksen merkitys

Jonkinlaista huolestumista herättää, se että kolmasosalla lapsista ei ollut mitään ohjattua harrastusta. Heidän kohdallaan ei voi siis puhua harrastusten suojaavilta vaikutuksilta murrosiässä. Myös lasten yksinolo mietityttää. Pitäisikö vanhempien miettiä erilaisia vaihtoehtoja lasten yksinäisille iltapäiville? Äitinä tulee mieleen myös se, että pitäisikö naisten lopettaa poikien ja miesten palveleminen, koska sukupuolierot kotitöissä näkyvät selvästi jo 5.-luokkalaisilla. Yhteenvetona tämän tutkimuksen valossa voidaan todeta, että 5.-luokkalaisten maailma ei näytä kovin huolestuttavalta. Koululaisten arkipäivä kuluu mukavasti kavereiden, perheen ja erilaisten harrastusten parissa.

Alkoholiveron aleneminen näkyy myös Laukaan katukuvassa. Vapaa-aikatoimi on huolestunut nuorten runsaasta alkoholinkäytöstä. Laukaassa tehdyn kouluterveyskyselyn perusteella alkoholikokeilut tulevat kuvaan tavallisesti yläasteikäisillä. Huumeita kertoi kokeilleensa yläastelaisista 8 ja lukiolaisista 17 prosenttia. Kyselyssä tuli ilmi, että joka neljäs yläastelainen sanoi kokevansa vanhemmuuden puutetta. (Alaikäiset vaihtavat oluen halpaan viinaan 2004.) Jos lapsella on hyviä harrastuksia ja hyvät suhteet vanhempiin, hän saattaa selvitä helpommalla tai välttyä kokonaan alkoholi- ja huume-kokeiluilta. Nuoren hyvä suhde omiin vanhempiin auttaa Pulkkinen mukaan olemaan vähemmän altis tovereiden paineelle. (Pulkkinen 2002b, 233.) Pulkkinen mukaan harrastukset ja niissä muodostuneet toverisuhteet suojaavat lapsia vaikutteilta, jotka saattavat johtaa epäsosiaaliseen toimintaan tai päihteiden käyttöön. (Pulkkinen 2002a, 24.) Siis – jospa sillä harrastuksiin kускаamisella olisi tällaistaakin hyötyä!

Ajatuksia herättää myös se, että kaipaavatko tämän ikäiset lapset vielä ohjattuja iltapäiviä, joita esimerkiksi kokonaiskoulupäivä toisi mukanaan. Parhailleen muutamissa Jyväskylänkin kouluissa toteutetaan valtakunnallista Mukava-hanketta, joka on lasten kokonaiskoulupäivään liittyvä kokeilu- ja tutkimushanke. (Mukava-hanke 2004.) Kokonaiskoulupäivä antaisi perheille enemmän aikaa iltaisin olla

yhdessä, jos lasten harrastukset olisivat koulupäivän jatkona, eikä ilta kuluisi harrastuksiin kuljettamisissa. Tulevana opettajana ajatus tietysti mietityttää. Jo tässä vaiheessa nautin mielikuvissani lyhyistä työpäivistä ja iltapäivistä kotona omien lasten kanssa.

8.6 Tutkimuksen kriittinen arviointi ja jatkotutkimuksen aiheita

Tämän tutkimuksen tulokset olisivat saattaneet olla paremmin yleistettävissä, jos tutkimuksen olisivat osallistuneet kaikki laukaalaiset 5.-luokkalaiset. Jos tutkittavien määrä olisi ollut suurempi niin, esimerkiksi yksinhuoltajaisien perheitä olisi saattanut tulla mukaan enemmän. Tässä tutkimuksessa ei voitu yleistää asioita koskemaan yksinhuoltajaisien perheitä, koska mukana oli vain kaksi tällaista perhettä. Tutkimustuloksia ei myöskään voi suoraan verrata Keskisen tutkimukseen, koska hänen tutkimuksessaan tutkittavien ikäjakauma oli suurempi (10–18-vuotiaita) kuin tässä tutkimuksessa. Kyselylomakkeen kysymyksissä saattoi olla asioita, joita lapset ymmärsivät eri tavalla kuin olin itse ajatellut. Esimerkkinä voisi mainita lapsen arviot perheen taloudellisesta tilanteesta. Kysymyksessä halusin kartoittaa lähinnä lapsen omaa mielikuvaa perheen taloudellisesta tilanteesta. Näin jälkeen päin ajatellen olisin halunnut enemmän lasten omaa ääntä esille, mutta avoimemmat vastaukset olisivat saattaneet jäädä niukoiksi vielä tämän ikäisillä. Arkipäivän tekemisien ryhmittely tuntimäärän mukaan oli huonosti suunniteltu. Jos lapset olisivat laittaneet itse tuntimäärät, niin keskiarvoja olisi voitu vertailla ja tehdä johtopäätöksiä niiden perusteella.

Tutkimuksen kuluessa heräsi mielenkiinto tyttöjen ja poikien erilaisiin kaverisuhteisiin ja niihin liittyviin lainalaisuuksiin. Muita jatkotutkimusaiheita voisivat olla perheen normien ja perheenjäsenten välisten suhteiden kartoittaminen sekä esimerkiksi opettajien ja vanhempien suhtautuminen kokonaiskoulupäivä-hankkeeseen.

LÄHTEET

- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Opetus & Kasvatus. Helsinki: Edita.
- Alaikäiset vaihtavat oluen halpaan viinaan. 2004. Laukaa-Konnevesi. Meriläinen, M. 18.3.04.
- Alanen, L. 2001. Conceptualizing child-adult relations. London: Routledge.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo: WSOY.
- Bandura A. 1997. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suom. A. Toppi. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus. 13–82.
- Borland, M., Laybourn, A, Hill, M. and Brown, J. 1998. Middle Childhood. The Perspectives of Children and Parents. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- E-gallup 2004. Pelastakaa Lapset ry. Saatavana www-muodossa: http://194.89.10.212/media_pela/egallup/lastentulos.taf. (luettu 16.3.2004).
- Eskola, J., Hälikkä, S. & Kortet, M. 1999. Internet ja kyselylomake: kokemuksia. Teoksessa P. Kuusela & J. Eskola (toim.) Sähköinen okeanos. Tutkimus, opetus ja Internet. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatiede nro 13.
- Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY.
- Heikkilä, T. 1999. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Hintikka, K. & Peltola, P. 2003. Kotona vai kerhossa? Kartoitus äänekoskelaisten 3.-luokkalaisten koulun jälkeisestä vapaa-ajasta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, T. 1996. Lopuksi. Välähdys nuoresta miehestä Suomessa. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa. Tampere: Gaudeamus. 362–368.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Isä kelpaa lasten kaveriksi. 2004. STT. Keskisuomalainen 24.2.2004.

- Jarasto, P. & Sinervo N. 1999. Näkökulma pienen koululaisen maailmaa. Teoksessa P. Lehtovaara-Limnell (toim.) Kuka on mun kaa?. Lasten Keskus. Hämeenlinna.
- Jokinen, A. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Järvinen, P. 2003. Netti vaatii vastuuta. Pelastakaa Lapset, nettinumero 4/2003. 4–5.
- Karma, K. 1983. Käyttäytymistieteiden metodologian perusteet. Helsinki: Otava.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2000. Suomalainen lapsi. Tilastokeskus. Väestö 2000:7.
- Keskinen, V. 2001. Kiirettä pitää. Kaverit, koti, koulu ja nuorten vapaa-aika Helsingissä 2000. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2001:10.
- Kinnunen, S. 2001. Keskilapsuuden tärkeät vuodet. Valmistautuminen murrosikään. Juva: WS Bookwell.
- Kivi, T. 1997. Oppimisen ytimessä. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Knevel, M. 2003. Perhe lapsen kokemana. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay T. And Scherlis W. 1998. Internet Paradox. A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well-Being. Journal Of American Psychologist. Vol 53, No. 9, 1017–1031.
- Kuusinen, K-L. 1995. Motivaatio. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) Kasvatuspsykologia. Juva: WSOY.
- Lummelahti, L. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Hämeen piirin kotineuvola 1999. Täältä tullaan nuoruus! Koululaisen opas.
- Metsämuuronen, J. 1995. Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen. Sitoutuminen, motivaatio ja coping. Teoreettinen tausta, rakenneanalyysi ja sitoutuminen. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 146.
- McHale, S.M., Crouter, A.C and Tucker C.J. 2000. Free-Time Activities in Middle Childhood. Links with Adjustment in Early Adolescence. Journal of Personality and Social Psychology. Vol 78, No. 4, 772–790.
- Mukava-hanke. 2004. Saatavana www-muodossa: <http://mukavahanke.com>. (luettu 17.3.04).

- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen analysoinnin arviointiperusteet. Helsinki: Gaudeamus. 42–61.
- Nordström, Å. 1998. Tioårningars vardag- tv, läxor och kompisar. Vålfärds Bulletinen 2/1998, 16–19.
- Paajanen, P. 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Perhebarometri 2001. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E12/2001. Helsinki.
- Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Juva: WSOY.
- Pollack, W. 1998. Tosi poikia. Suom. Leena Nivala. Helsinki: Tammi.
- Pulkkinen, L. 1996. Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pulkkinen, L. 2002a. Koti, koulu ja yksityinen elämämpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava, 14–29.
- Pulkkinen, L. 2002b. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otava.
- Pulkkinen, L., Frystén, S., Kinnunen, U., Kinnunen, M-L, Pitkänen, T. ja Kokko, K. 2003. 40 +. Erään ikäluokan selviytymistarina. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 349.
- Pääkkönen, H. 2002. Mihin koululaisen aika kuluu? Hyvinvointikatsaus. Tilastokeskus.
- Reuna, V. 1998. Vastuu perheen arjesta. Perhebarometri 1998. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E4. Helsinki.
- Rönkä, A. & Poikkeus A-M. 2001. Tytöt, pojat ja vanhemmat: kumppanuutta ja kahinointia. Nuorisotutkimus 4, 3–18.
- Saari, P., Ruoppila, I. & Korkiakangas, M. 1989. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Salpausselän kirjapaino.
- Sinkkonen, J. 1992. Harrastukset: liikaa vai liian vähän? Teoksessa T. Arajärvi (toim.) Tasapainoinen koululainen. Juva: WSOY, 59–67.
- Sinkkonen, M. & Kinnunen U. 1996. Vapaa-aika ja tyytyväisyys elämään. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 90–102.
- Taipale, V. 1998. Lasten mielenterveystyö. Porvoo: WSOY.
- Taskinen, S. 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa P. Linna (toim.) Perhe. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. C-sarja 6/1994. 3–7.

- Tilastokeskus 1997. Perheet Suomessa. SVT Väestö 1997:10. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus 2002. Perheet. Saatavana www-muodossa: http://stat.fi/tk/he/vaesto_perheet.html. (luettu 28.1.04).
- Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Voors, B. 1999. Ateria-ajat perheessä. Teoksessa G. Davy & B. Voors (toim.) Suom. Thil, R. Elämäntapoja. Perhe-elämän kysymyksiä. Suomen antroposofinen liitto. Tampere: Tammer-Paino Oy. 166–172.
- Välimaa, R. 2000. Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa. Studies in Sport, Physical Education, and Health, 68. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Liite 1: Lupakysely vanhemmilta

Kysely laukaalaisten 5.-luokkalaisten vapaa-ajasta ja harrastuksista

Hyvät 5.-luokkalaisten vanhemmat!

Olen Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opiskelija. Teen tutkimusta laukaalaisten 5.-luokkalaisten vapaa-ajasta ja harrastuksista. Käytän keräämääni aineistoa pro gradu-työssäni.

Suoritan kyselyn Laukaan alueen muutamissa kouluissa viikolla 49 tai 50. Kyselyihin vastataan nimettömänä ja ne käsitellään luottamuksellisesti.

Tutkimus valmistuu keväällä 2004, jolloin Teillä on mahdollisuus tutustua tutkimustuloksiin internetissä.

Leena Veijanen

P. 050-529 0077

Palauta alaosa koululle mahdollisimman pian

Lapseni saa _____
 ei saa _____

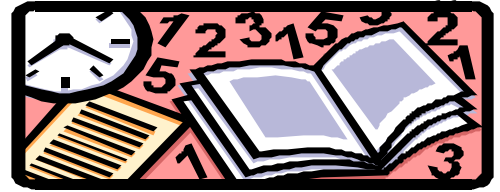
osallistua vapaa-aikaa ja harrastuksia koskevaan kyselyyn

Laukaassa _____.11.2003

huoltajan allekirjoitus
nimen selvennys

Liite 2: Kyselylomake

VAPAA-AIKA/HARRASTUSTUTKIMUS

1. Olen 1 Tyttö 2 Poika
2. Kouluni nimi on _____
3. Minulla on _____ sisarusta _____ sisaruspuolta, iät: _____
4. Asun
1 Molempien vanhempien luona	3 Isän kanssa
2 Äidin kanssa	4 Äidin tai isän ja hänen uuden kumppaninsa kanssa
	5 Muulla tavalla, miten _____
5. Kuinka paljon käytät aikaa arkipäivisin? (Kouluajan ulkopuolella)
	Yli 4 h	2-4 h	1-2 h	Alle 1 h	0 h
Television tai videoiden katseluun	1	2	3	4	5
Koulun kotitehtäviin	1	2	3	4	5
Kotitöihin (siivous, kaupassakäynti, ruoanlaitto...)	1	2	3	4	5
Ystävien tapaamiseen	1	2	3	4	5
Perheen kanssa yhdessäoloon (ruokailu, jutustelu..)	1	2	3	4	5
6. Missä yleensä tapaavat ystäviäsi ja kavereitasi kouluajan ulkopuolella?
1 Omassa kodissa	5 Nuorisotalolla
2 Jonkun muun kotona	6 Kirjastossa
3 Omassa pihassa/oman talon lähipiirissä	7 Harrastusten yhteydessä
4 Keskustassa	8 Muualla, missä _____
- ___ Minulla ei ole ystäviä tai kavereita _____
7. Montako tuntia päivässä olet ilman aikuisen valvontaa? (koulun loppumisesta nukkumaan menoon) _____ tuntia
8. Jos seuraavana päivänä on koulua, montako tuntia yleensä nukut? (Valitse vain yksi vaihtoehto.)
- 1) 7 h tai väh. 2) 8 h 3) 9 h 4) 10 h 5) 11 h 6) 12 h tai enemmän
9. Jos seuraavana päivänä ei ole koulua, montako tuntia yleensä nukut? (Valitse vain yksi vaihtoehto.)
- 1) 7 h tai väh. 2) 8 h 3) 9 h 4) 10 h 5) 11 h 6) 12 h tai enemmän

jatkuu

jatkuu

16. Onko mielessäsi harrastus, jota haluaisit todella harrastaa? (Älä ilmoita sellaista harrastusta, joka sinulla jo on.)

___ Ei ole

___ Kyllä, mikä/mitkä _____

Miksi et harrasta edellä mainitsemaasi harrastusta?

17. Onko sinulla jokin harrastus, johon vanhempasi painostavat sinua?

___ Ei ole

___ On, mikä _____

18. Mitä haluaisit tehdä vapaa-ajalla perheesi kanssa? _____

19. Mitkä ovat isäsi ja äitisi (tai huoltajiesi) ammatit? (esim. hammaslääkäri, maanviljelijä...)

20. Mitä vanhempasi/huoltajasi (tai toinen heistä) tekevät tällä hetkellä?

(Valitse vain yksi vaihtoehto kummastakin listasta.)

I sä

1 Työssä

2 Työtön

3 Muussa tilanteessa

(opiskelu, vuorotteluvapaa, eläke...)

Äiti

1 Työssä

2 Työtön

3 Muussa tilanteessa

(opiskelu, äitiysloma, eläke...)

21. Millaiseksi arvioisit perheesi taloudellisen tilanteen?

1 Hyvä

2 Kohtuullinen

3 Heikko

4 Vaikea sanoa

22. Mitä muuta haluaisit sanoa itsestäsi, vapaa-ajastasi tai harrastuksistasi _____

Kiitos vastauksestasi! Hyvää joulun odotusaikaa!

Liite 3: Harrastuslista

HARRASTUSLISTA

Luovat harrastukset

Kirjoittaminen (runot, päiväkirja, kirjeet...)
 Piirtäminen, maalaaminen, muovailu, piirustusohjelmat
 Käsityöt, askartelu, puutyöt, pienoismallit
 Tekniset harrastukset (mopot, mikroautot...)
 Teatteritoiminta (näytteleminen, lavastaminen...)
 Valokuvaus
 Keräily (postimerkit, rahat...)

Musiikki

Kevyen musiikin harrastaminen

(rock, viihdemusiikki...)
 soittaminen
 kuunteleminen
 laulaminen
 musiikin tekeminen

Klassisen musiikin harrastaminen

soittaminen (piano, viulu...)
 kuunteleminen

Lukeminen

kirjat

aikakausilehdet

sanomalehdet

harrastelehdet (Hevoshullu, Pelit...)

sarjakuvat

Tietokoneharrastukset (pelit, chat, sähköposti, ohjelmointi, Internet)

Liikuntalajit

Jalkapallo

Pesäpallo

Koripallo

Lentopallo

Sulkapallo

Squash

Salibandy

Kuntosali

Aerobic

Tennis

Suunnistus

Kalastaminen

Pyöräily

Uinti

Kävely

Juoksulenkkeily

Yleisurheilu

Ratsastus

Voimistelu

Tanssi

Rullalautailu

Golf

Pöytätennis

Luonnossa liikkuminen, retkeily

Hiihto

Jääkiekko

Kaukalopallo/jääpallo

Muu luistelu

Lumilautailu

Laskettelu

Itsepuolustuslajit (nyrkkeily, paini...)

Kamppailulajit (judo, karate...)

Moottoriurheilu (karting, motocross..)

Liite 4: Mitä haluaisi tehdä perheen kanssa

Käydä uimassa	Lähteä lomalle
Pelata enemmän lautapelejä	Jutella ja tehdä jotain kivaa
Pelata, jutella	Käydä uimassa
Käydä kaupungissa ja uimassa	liikkua luonnossa
Katsoa tv:tä, syödä, jutella	Katsoa telkkaria
Katsella jotain elokuvia ja käydä välillä ulk.	Ulkoilla
Ulkoilla	Korjata autoja, olla ulkona
Ajaa autolla ja soittaa rumpuja	Lähteä kaupunkiin
Jutella, ja olla vaan	Käydä koiranäyttelyissä ja uimahallissa
Käydä uimassa ja tuttujen luona kylässä	Lähteä kaupungille
Askarrella	Matkailla
pelata jääkiekkoa ja jalkapalloa	Käydä elokuvissa, syöm. ravintolassa, uimah.
Käydä syömässä	Katsoa tv:tä
Tapella pikkuveljen kanssa	Ulkoilla, tehdä jotain kivaa
käydä jossain kivassa paikassa	Ulkoilla
Pelata lautapelejä	Lähteä Lappiin laskettelemaan
Jotain yhteistä, esim. pelaaminen, ulkoilu	Pelata pelejä
lähteä Lappiin lomalle	Kaikkea kivaa
Pelata squashia, tennistä ym.	Olla kotona, lomailla
Katsoa hyviä elokuvia ja pelata lautapelejä	Pelata, katsoa telkkaria
Kuntoilla	Retkeillä
Pelata korttia, kats. leffoja, shopp., rupattelu	Pelata lautapelejä
Käydä kaupungilla	Pelata jotain
Matkustella	Kaikenlaista mukavaa
Jutella	Pelata lautapelejä ja retkeillä
Olla kotona	Käydä kylässä
Olla enemmän yhdessä	Pelata
No, mennä mummilaan perheen kanssa	Olla kotona ja jutella
Jutella, pelata ja syödä	Olla ulkona
Lenkkeillä, syödä, olla vaan	Lomailla
Joskus puhua	Pelailla pleikkarilla
Meillä me olemme paljon yhdessä, en keksi	Käydä uimassa ja keilaamassa, muuta kivaa
Harrastaa jotakin kivaa	Lasketella ja keilata
Käydä kirjastossa ja Pandalla	Kävellä
Pelata pelejä	Ulkoilla, pelata pelejä
Lähteä pitkälle lomalle ulkomaille	Pelata ja muuta hauskaa
Käydä laskemassa mäkeä	Luistella ja pelata jääkiekkoa
Pelata, retkeillä	Retkeillä
Uida ja pelata jotakin peliä	Kaikki on hyvin